

ИСПОВИЈЕСТ.

Стари, сиједи калуђер Јефтимије љешкарио на мекој, до-кољенастој трави, испод лиснатогa свода, састављена од грања четири огромна хроста, и читао је по десети пут *Историју о прекрасномe Јосифу*, кад се, из даљегa, зачу манастирско звоно. У наоколо је било све пусто и мирно, те се звон његов на далеко разлијегао и наличио веселоме клицању. Стари калуђер полако се подиже, поглади руком своју дугу, сиједу браду, уреди косу испод камилавке и са мантије стресе неколике сухе сламчице. Затим, између хростова, јасенова и црнограба, уцути се манастиру, пребирајући бројанице и, на памет, понављајући стихове:

О мамице, да ме видиш сада,
Ти почиваш, а Јосиџ твој страда,
Да од кога, но од своје браће,
Од зависти, њихове несреће.
Блажене су, велим, очи твоје
Кад не виде страданије моје...

Декламујући ступи у манастирску авлију и застаде мало, између неколико старих гробова, у којима су почивали сами калуђери, да отпочине. Пред њим се бијелила мала црквица манастирска, чији се позлаћени крет блистао према залазећему сунцу. Око цркве све је мирисало тамјаном и кадуљом, што је расла испод сениских зидова. Старац Јефтимије прекрсти се према цркви и целива још једну ћошу. Прекрсти се још један пут и пође даље, ни не опазивши, да му се, иза леђа, прикрала чудна људска прилика. Био то висок човјек, сух, необријан, са великом зарезотином на челу, која као да је остала од ударца ножа и придавала лицу свирепији израз.

Умотан је био у дугачку, црну струку, чије ресе удараху га по кољенима.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Кад се приближи калуђеру, човјек скиде капу и, са страхопоштовањем, приступи руци.

— Благослови оче!

— Бог те благословио, синко! — одговори калуђер, подигнувши главу.

Човјек пажљиво погледа око себе и још се ближе примаче калуђеру.

— Оче, дош'о сам, да се исповиједим, — рече шапатам. — Рад сам се шјутра причестит' а не бива то без исповијести...

— Па хајдемо, брате, у ћелију, — одговори калуђер мирно.

И лаганим корацима упути се малој ћелијици, не осврћући се на дошљака, који је оборене главе, крупно замшљен ишао за њим.

Ћелија је била мала, да се једва два човјека у њој могли разминутити. Дрвена постеља и обичан, прост сандучић били би сав намјештај, да још није било на зиду иконе светог Саве, пред којом је горјело некакво старо, зарђано кандило. Калуђер, ушавши, погледа по соби, узе испред иконе крет и саже се до сандука, да извади епитрахилъ.

— Клекни, синко! — некаквим заповједничким гласом рече дошљаку.

Дошљак збаци са себе струку и — калуђер у мало не испусти крет из руке од страха. Пред њим је стајао човјек, оружан до зуба. За појасом блистало се ново оружје, одијело просто, али ипак љешше, необичније, а о пасу висе сребрене фишеклије...

— Ко си ти? — запита старац, дрхћући од страха.

— Ја сам усташ, оче... Име ми је Петар... Да ти кажем и презиме, не треба ти, е не вјерујем, да си слуш'о за ме...

Калуђер подиже очи и гледаше га нетренимице.

— А како си смио док'? — запита, прибирајући се.

Смио сам, па да ћу главу изгубит'... Нијесам ја своју цркву заборавио!...

И, оставивши оружје на кревет, усташ клекну пред калуђера.

— Колико има да си се пошљедњи пут исповједио?...

— Три године...

Калуђер подиже крет и узвиси глас.

— Исповједи, синко, све што имаш на срцу... Немој мислити, к'о да говориш мени, неко к'о да говориш самоме Господу.. Имаш ли каквих гријехова на души?

Усташ обори очи, уздахнувши.

— Имам, оче, — рече некако тужно. — Имам неколико ситнијих и један грдан, крупан гријех...

— Кажи га!

— Оче, убио сам десетак Турака, — дочека усташ, не дижући главе. — Ама то не биљежим у гријехове, е нијесу од наше вјере и није крв крштена... Ама убио сам и нашијех..

Калуђеру задрхта глас.

— Колико?

— Убио сам Марка Мркојева, који је свога крштенога кума, а мога јарана Милоја од'о Турцима... То је била глава за главу.

— И нијеси више?

— ...убио сам Јовицу Андријина, што се у једноме окршају препаде од Турака, па побјеже и застраши ми остале другове... У мало тада сви не погубисмо главе...

Калуђер уздахну.

— Гријех је то, синко!

— Има још!... — упаде усташ. — Убио сам Станка Аничина, јер обећа узет' Мару Мргудову, па јој окаља образ и остави је. Нагоних га, да је узме, а кад не послуша, убих га!

Калуђер се стресе.

— Јеси ли свршио? — запита.

— Нијесам, оче, — одговори усташ. — Сад имам један грдан гријех и њега ти не могу казати, е ми се чини, да ће ми се ова божија кућа оборити на главу.

Калуђер спусти крет и одиже руке.

— А шта може прње бит'? — запита. — Не сакривај ни то. Кад си поч'о казивати, све кажи!... Не можеш ни причести узет' што све не кажеш, јер ко зна какав је то гријех...

Усташ, постиђен, окрену главу у страну.

— Проклећеш ме, оче, ако ти кажем, — рече. — Казаћеш, да сам најљући грешник, да нијесам ни Србин, ни ришћанин,

— Говори, — промуца калуђер, а лице поче да му се прелијева у лимунову боју.

Усташ набра обрве и замисли се.

— Једном огладнисмо и украдосмо туђег овна, — настави — закласмо га, испекосмо, изједосмо... И пошто смо се, у з'о час, најели, паде нам на памет, да је био — петак...

— И то је тај гријех? — запита калуђер.

— То је, оче! — дочека усташ, грухнувши се у прса. — Никад то не ћу сам себи опростит'!... Куд ће ми душа?... То ме и нагнало, да ти амо дођем, јер друкчије не би дош'о..

Па очајно склопи руке и, ломећи прсте, молећим погледом гледаше зачуђенога калуђера...

1902.

Свет. Ђоровић.

MUDRE IZREKE.

1. Svijet ostaje jednako nevin, držao ga ti za lepšeg ili za ružnijeg nego je zbilja, uzmi ga onakog kakav je.

Wieland.

2. Domorodno ushićeće, ako nije dovoljno za postignuće pobjedâ, ipak po mnijeću vještakâ bitno usavršuje vojske, i kao moralni utjecaj ima velik udio u ratnijem podvigama

Doumie.

3. Kad su vodili opata Maury-a da ga objese o feñer, on reče: „Kad me objesite, zar mislite da će vam se боље видјети?“ To му спаси живот.

Doumie.

4. Љубав која vezuje čovjeka porodici, plemenu, domovini, љudskome rodu, i, da oslabi sebičnost, proteže ga na sve što veće kolektivnosti; uzajamno zauzimañe jednog za drugog, koje združuje sva bivstva, čini svakoga odvisna od svijeh i stvara društvenu čestitost izmjenom poslugâ; nagrada tih poslugâ sa harnosti, sa štovañem, što one kadšto zajemčuju svjedodžbom koju savijest daje sebi samoj i koja nikad ne zaostaje i nadomješta sve drugo; nesebično zadovoljstvo da je čovjek sa svojim naporom sudjelovao u sveopćemu radu, poslužio budućnosti, povećao u sebi čovječstvo: to je bila nasljedna a baš njih i dostojna filozofija stojikâ.

Lamy.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

IVANKA SHORE

— povjesna idila — napisao Dr. Torkvato. —

Nakon što je svladao i sa prijestolja zbacio Henrika VI., zavladao je u Engleskoj Edvard IV.

Petnaesti vijek, vijek moralne raskalašenosti, jednakijem je zanosom pozdravio Edvardova osvajača, kao i njegove ljubavne pobjede i pustolovine, kojim se strastveno bješe odao, vođen romantičnom svojom ćudi.

Ivanka Shore bila je djevojčica elegantne vanštine, mirne ćudi, vesela i odvažna duha, finijeh manira i bogate obitelji. Izvrstan odgoj lijepo je usavršio sve prirodne darove mlade Ivanke. Ona je bila najmilija i najljepša ruža londonskoga perivoja.

Zbog političkijeh preokreta, nezina negda vrlo bogata obitelj spala je gotovo na prosjački štap. Pri nezinjim zarukama nije se na drugo pazilo već na interes i materijalnu korist. Bogati zlatar zatraži jednoga dana nezinu ruku; obitelj je bila zadovoljna, i ako se je Ivanka tome opirala, jer joj se nije sviđao zaručnik prenagla temperamenta i prostijeh manira. Plemenitome nezinome sreću on nije bio dorasao, niti ga je mogao shvatiti. Ivanka je ipak morala popustiti pred jačom voljom svojijeh roditelja, koji su nastojali oskvrniti najmiliju slobodu nezinoga sreća, — te postati zaručnicom bogatoga zlatara.

Već prvi dan zaruka bio je za nezino plemenito sreće dan najveće boli i razočaranja, a budućnost je uznemirivala mladenačke nezine grudi. — Bila je nesretna.

Bol svojega sreća dijelila je s nekom svojom rodicom, jedinom, koja ju je znala shvatiti i sažaljenje prama nome imati; često je zalazila u nezinu kuću, gdje bi se i duže vremena zadržala.

Prošlo je šest mjeseca od ženidbenog veza, kada se je Ivanka prvi put u kući svoje rodice sreća s Alfredom, mladim visoka stasa, ernijeh očiju, pronicava uma i ugodnijeh načina. Njegova mila i nežna riječ bila je kadra lako ustalasati i najosjetljivije djevičanske grudi. Alfredovu pogledu nije izbjegla divna Ivančina pojava. Upoznao je nezino žalosno stanje, znao

ju je tješiti. Češće je zalazio u istu kuću i s Ivankom na osami višekrat se je našao.

Jednoga dana, uza svoje sažaleće, on joj otkri i svoju ljubav, ali tako uzdržljivo i nežno, da se Ivanka nije ipak našla uvrijedena. Nesretnica, nežino je staće već takovo bilo, da je tražila iskreno srce, koje bi je shvatilo.

U ljubavi je pogibao obično pokrivena ružama; neka tajinstvena sila vodi čovjeka k rubu propasti, a da se toga i ne sjeti, već možda onda kada je prekasno, kad je već svladan neodolivom silom unutrašnjih osjećaja.

Ivanka je, i ako s dobrom i plemenitom nakanom, ipak ljubila Alfreda! Zanosna njegova riječ poput ognjena vala ovladala je plemenitijem nežinijem srećem; grudi bi joj se uzbibale, a ženidbeni vez postajao joj sve to više nesnošljivim. Ona je nakon malo opazila, da je zabasala, savijest ju je opominjala ņene dužnosti, — baš onda, kada je Alfredom strast potpuno bila ovladala.

— Ivanko, jedne će joj večeri, ti si nesretna.

— Vrlo nesretna!

— A ja te ljubim!

— Prekasno je, Alfrede! Oh, zašto te prije barem nijesam upoznala!... zar me ne lužiš?

— Preveć Alfrede; ali svoju ljubav ne smijem grijehom okalati. Oprosti Alfrede, ali ja ne mislim više u ovu kuću zalaziti.

— Ivanko, je li ti poznato da bez tebe ne mogu živjeti? Tvoja se ljubav nameće mojemu srcu, a tvojega se prisustva ne smijem odreći. — Ivanko, zašto ne bismo zajedno pobjegli!...

— Alfrede, zakliĆem te svojom ljubavi, ne govori tako. Vjeruj mi, da nije plemenita ona ljubav, koja je s grijehom srasla. Pusti me plakati nad svojom sudbinom, biću barem nevina; i ako su gorke moje suze, mirna je ipak moja savijest.

Alfredov se je pogled sastao s Ivančinijem; na ņezinome je lieu odsijevala unutraĆna borba izmeĊu ljubavi i kreposti — i ona mu se je priĆinila lepšom i dražesnijom, kao nikada prije.

— Dakle, da te pustim žalosnoj tvojoj sudbini, ja... Zar ne znaš da ne bih sretan i miran bio, znajuć da ti plaćeš... i rat bih navijestio cijelome svijetu, samo da te takove boli oslobodim.

— Dosta je, Alfrede, — reče Ivanka podignuvši se sa stolice — zadnu svoju nadu u Boga postavljam.

Bila je letna noć, a mjesočina zahvatila obližnje brežulke, kada se je Ivanka oprostila sa svojom rodicom, koja je sa strane sjedala; suznijem očima i bolnijem uzdahom pozdravi Alfreda — i uputi se svome stanu.

Ńezina se je kočija samo malo bila odmakla od rodićine kuće, kada od jednom četiri naoružana čovjeka, s prekrivenijem licem, zaustaviše kočiju; kočijaša prisiliše da sađe. Ivanka je htjela u pomoć vikati....

— Nemojte nikoga uznemirivati, gospodo; ne će Vam se ništa zla dogoditi, samo budite oprezni.

Ivanka je od straha zanijemila. Pošto kočijaš side, oni zaposjedoše kola i jureći na vas mah zaustaviše se u dvorištu raskošne palače. Ivanku zamoliše da bi ih slijedila. Strah joj je oduzeo i riječ i snagu života, i nije se mogla sama na nogama uzdržati. Dvojica je polagano uhvatiše ispod pazuha, uzvedoše uz mramorne stube i uvedoše u raskošnu sobu, postavivši je na bogat jastuk od kineške svile. Ivanka se obazre naokolo, diveći se bogastvu i sjaju prostrane sobe.

— Gdje ste me doveli? upita Ivanka slabijem glasom, spustivši se na pola onesviješćena na desno krilo od jastuka.

— U Vašu palaču, odgovori jedan od prisutnijeh.

— Nemojte se sa mnom šaliti; Vi ste možda pogriješili.

— Ne, gospodo, mi smo stalni da nijesmo pogriješili.

Nakon malo u sobu stupiše dvije žene u finome odijelu, da bi Ivanku pokrijepile; opazivši ih, Ivanka na prvi se mah obeseli i zapita ih, da bi joj kazale, gdje se nalazi.

— Mi smo Vaše sluškinje, odgovoriše, a Vi ste u svojoj palači.

Vi možete izaći — reče jedna onoj četvorici.

Kad se oni udališe, na vratima od sobe ukaza se čovjek visoka stasa i omotan preko glave dugijem plaštem. Žene se duboko pokloniše nadošlome i udališe se. Ivanka baci oštar pogled na gospodina, koji je kao okamenjen na vratima ostao. Netom se ostali udališe, odgrte plašt, potrča k Ivanci i uhvativši je za ruku progovori:

— Ivanko, ja bez tebe nijesam mogao živjeti.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Alfrede! uskliknu Ivanka, i nije joj se dalo više progovoriti.

— Ja sam, umiri se.

— Ti.... dakle nasilem.... slabo sam te poznavala.

— A šta sam ti na žao uradio? U kući tvojega zaručnika ti si nesretna; tvoji te roditeli baciše u njegov zagrljaj samo za to, jer je bio bogat; ja nijesam mogao podnositi tvoju bol, ostranio sam te od tvojega krova, postavlam te gospodarićom ove palače, živi svojom slobodom, i ne boj se nikakovog nasila; shvataš li me? Ne, ja ti ne ću na žao ništa uraditi, što bi se kosilo s tvojim ponosom.

— Alfrede, zar Vam moram kazati da je ovo zločin, koji se protivi mojoj časti i kosi sa zakonima naše domovine. Moj zaručnik, i ako ne iz ljubavi, barem iz ponosa tražiće zadovolštinu od mojih roditelja...

— Ne boj se, treba će da muči, jer tako zahtijeva vladalac; on je onako odredio, njegova je vođa nesavladiva.

— Alfrede, ja te ne shvatam, povrati me, zaklićem te, mojoj porodici.

— Ti me ne shvataš; čuj i ovo: vladalac je naš tako odredio, on te ipak ne sili, i ništa drugo od tebe ne traži, već da ga lubiš onom ljubavlju, kojom i on tebe strastveno luhi.

— Bože..... Ti!

Ivanka se nalazila pred nogama Edvarda IV.

Sjaj jedne krune nije kadar smaniti zlodjelo kao takovo; ovo ne mijenja narav, pa ni onda, kada ga izvański sjaj ili sila prekriva zlatnijem plaštem okružene glave; pravda ipak zahtijeva blaži sud, kada se radi o slabome spolu i drskoj otmici. Ljubav i izvański sjaj zanio je mladenačko sree nesretne Ivanke; uvehla je negdašnja divna ruža. Dvor je već bio priviknut takovijem djelima; onaj dvor, koji je krvlju triju nesretnijeh kraljica zabilježio samovođu jednog Henrika VIII., pleskao je ugrablenoj zaručnici, slavio ju je kao najlepší i najdražesnji cvijetak raskalašenog dvora.

Nepristrana povjesnica, zabilježivši u svoje anale i Ivančin grijeh, priznaje ipak, da je ona svoju moć pred Edvardom uložila, da obrani potlačene i utješi nevoljne. Potlačeni, osamljeni i progoñeni u ñoj je nalazio svojega branitelja; ova djela, i ako

je ne rješavaju grijeha, predstavljaju nam ipak u groznijoj slici nežinog tirana i osjetljiviju ljudsku nezahvalnost.

Kad je Eduard IV. preminuo, naslijedi ga njegov brat Richard. Ovaj, a ne zna se tome pravi uzrok, tužio je Ivanku zajedno s Edvardovom zaručnicom, kao sledbenice praznovjerja. Kad mu nije pošlo za rukom da ih osudi, da iskali svoj gnev, tuži Ivanku pred crkveni sud zbog preljupstva. Tiran je liši nežinijeh dobara, a svoj grijeh morala je ispovijeti u prisustvu naroda, pred prostranom Pavlovom crkvom.

Na Pavlov Trg bila je dovedena nesretna Ivanka. Ona, koja se je negda okružena kraljevskim sjajem pokazivala na dvorskim zabavama, praćena ovacijama aristokratskoga svijeta. Tu zaplakana i osamljena, pred mnoštvom naroda svakoga staleža, ispovijela je svoj grijeh.

Niko od tolikijeh, koje je ona za sretnijeh vremena branila i tješila, nije se našao da ņu obrani. — Jadna Ivanka! Koliko groznijeh uspomena nije raskidalo tvoje plemenito srce?! Nesretna, napuštena, našla si mira u svojemu grobu, nad kojim niko nije suze prolio, polupca utisnuo i spomen položio! Samo slavuj slaže turobnu pjesmu i uvehla ruža potsjeća na tvoju lepotu. Ali tvoja uspomena jošter je živa, najbolji dokaz nestalne sreće i okrutne nezahvalnosti ljudstva.

Dubrovnik 4/5 1093.

DANIELE CORTIS. (5)

ROMAN.

Napisao Antonio Fogazzaro.

Prevod s italijanskoga auktorovom prijevodom.

Glava V.

Za ņ, za ņ!

Malcanton i conte Perlotti zaustaviše se ispod Jeleninog prozora da zakucaju na zatvorene kapke dra Grigiola, koji je spavao u prizemlju. Jelena se odaleči s prozora odlučnim pokretom. Stavi na glavu klobuk, navuče rukavice, ode svojoj majci, koja je još spavala, te joj bez okolišanja izjavi, da mora

otputovati te iste večeri. Kontesa odmah promisli na novac, što ga je tražio űezin zet, i prestraši se na samu pomisao, da bi moglo biti bruke baš toga dana, kad je kuća puna gostiju. Pomisliti Laa s űegovom ĉudi! Prokle i novac i vulkansku ĉeljad. „Pa i ti, blagoslovena da si,“ reĉe majka kćeri „nikad ne progovoriti, ni ne posredovati, kad stric ĉini sve što god ti hoćeš.“ Pripovjedi joj o mukama, koje podnosi od nazad petnaest dana, sred kišna sa strane zeta i psovanja sa strane djevera. „A, ti nijesi o tom htjela ni ĉuti!“

Jelena je prekide; reĉe joj, da je sve uredila, i bez daĉeg razjašna zamoli je, e bi dopustila sobarici, da joj spravi prtĉagu.

„Uredila sve? Ali što? Ah kako?“ Kontesa Tarkvinija, van sebe od ĉuda, nije mogla ništa jasnije doznati od svoje kćeri, koja je zagrlila i zamoli, da se više ne muĉi, ĉak da i ne misli o tom, te pobježe. Kontesa, bijesna, zazvoni i posla opet po űu. Ne znadaše još, kuda će otputovati: ili u Rim, ili u Aix. Tada se Jelena sjeti, da ne zna ni sama. Muž joj to ne bješe rekao; ona ga ne bješe pitala. Za stalno u Rim, jer je bio stigao telegram, a Di Santa Giulia je upravo oĉekivao od nekoliko dana poziv u senat.

Kontesa bi Tarkvinija bila űelela više odreĉenosti, ali Jelena odleti i ravno ode u strica Laa, koji se bio ĉaskom ustao da vidi kakvo je vrijeme, pa opet legao u postelju. Kada mu Jelena, ušavši u klobuku i s rukavicama, reĉe: „Odlazim“, on pomisli, da će krenuti taj ĉas, te skoĉi i sjede na postelju. Dvanaest ura odgodaja izgledahu mu na prvi mah dobitak. Barem je bilo vremena za raspravĉa. Navali na sinovicu silesijom upita. Ne bi li se moglo uĉiniti ovo? Ne bi li se moglo uĉiniti ono? Ne bi li gospodin barun mogao otići sam, u ime boűje! u Rim ili i daĉe? Ne dospje da predloűi, e bi je on glavom kasnije dopratio, ali spomenu zapostata, onog tupog Malcantona, koji nije vaĉao ni za što drugo, a dotakao bi se prstom neba. Vidjevši da ne moűe nikako prodrijeti, naluti se, zavuĉe se pod pokrivaĉe i, okrenuvši se licem k zidu, vikne sinovici, da ide na rake, ako će i odmah, da mu nije ni najmaűe stalo, hoće li u Rim, ili u Siciliju, ili u Ariku, ili u vraűju kuću, i da se za dugo ne vraća.

Jelena, ganuta, približi se mučke posteli, i saže se nad
 nim. I lice, pola sakriveno između jastuka i pokrivala, bješe
 ganuto.

„A!“, čuo se osorni glas konte Laa, kao da hoće da od-
 bije svako milovanje, svaku lubeznu riječ. Ipak ga Jelena po-
 lubi u čelo. „Dužnost mi je“, reče ona slatko.

Za tim mu poče govoriti o novcu. Lao se malo po malo okre-
 tao i stao je pomniivo slušati. Jelena mu s osmijehom reče, da se
 ne plaši. Naredi mu samo, da majci, ako što reče, odgovori, da
 se je on sporazumio s nom, Jelenom; ni riječi više. Stric ne
 razumijevaše, hoćaše da mu razjasni. Ona ga po drugi put po-
 lubi, i pobježe, vadeći se službom, i ako je služba za gospodu, u
 pridvornoj erkvici, imala biti tek do uru i pô.

Jelena se odveze kolima u Vilaskuru, do nadpopa. On je
 bio u erkvi, ali medena reduša zamoli gospodu kontesinu, da
 se ustrpi malko i uľudno se povuče natrag, kad u to dođe nad-
 pop i u žurnim poklonima podjednako izrazivaše poštovanje,
 ćudeće i iščekivaće. Jelena se bješe došla oprostiti s gospodi-
 nom natpopom. Bolnih uskliká ovoga, koji je katkad bio izvr-
 šiocem neniñ tajnih milostiña. I sada mu hoćaše povjeriti nešto
 slično; trebalo joj je naputaka i svjeta. Nadpóp se topio u za-
 hvalama, na ime svojih siromaha. On se pak uvijek uzdao u
 potporu gospodina senatora u nekoj parnici s upravom držav-
 nih dobara. Baronesa mu dade razumjeti, da ñezin muž nema
 velika utjecaja, ali da ona ima vrlo pouzdanih sredstava da mu
 pomogne, i na rastanku zamoli ga sa smiješkom, da blagoslovi
 povrée i onima, koji odluče glasovati za Danijela Cortisa. Nad-
 pop se vas zacrvni, prosvjedova, da nije nikad, s tih razloga,
 odrekao svoj blagoslov. U istinu je kolala priča vrlo osnovana
 o kupusu Cortisove stranke, što ga on nije htio spasiti od gu-
 sjenica. Jelena ga umiri; u svakom slućaju bilo je na vrijeme
 popraviti stvar. Gospodin nadpop nije dobro poznavao Cortisa
 nekad; sada će moći pred izbornicima savjesno ustvrditi, da
 Danijele Cortis nije neprijatelj vjere, sve drugo; jamćila mu je
 ona. Nadpop obeća sve što je baronesa htjela, čak i da će ude-
 siti svoju izbornu propagandu prama onoj kontese Tarkvinije
 i, otkrivene glave, otprati gospodu barunicu do kolâ.

„Vila Cortis“, uspiñući se, zapovjedi Jelena kočijašu.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Prošavši poslednje kućice malog mjestanca, ugleda zidinu francuskog vrta, a nad ņom bijeli vodomet i nagnutu šumu brda. Blijeda i namrgodena side na zelenu ravan ispred kuće, uputi se seoskom avlijom k ogradi vrtnoj i izgubi se u sjenama šume. Izgubi se u otajstvu sjenâ, koje okolo ograde polažu svoj šutlivi poziv i koje se gusto zatvaraju na nekoliko koračaja nad putem, koji zakreće i nestaje, nad stazama, koje nagovješćuju i raspršuju. Ima tu unutra brežulaka i prodola sved hladovitih, jezera i livada okruženih sjenom tihih jaruga koje trepću u hladu, glasova nevidljivih vodoskoka. Vrsi visokih stabala, naokolo ograde naviještaju, lelijajući se i žamoreći na vjetru, taj poem sjene i života, obećavaju tajne veličajnosti.

Jelena iščeze unutra širokim putem koji skreće na lijevo.

Za čas bi vrlo oštro uho bilo moglo čuti ņen laki korak; ali docnije, da ju je ko oprezno slijedio, bio bi, iza jedne zavojice, vidio pred sobom put prazan, bio bi uzalud napiņao uho.

Ona se pela uz uvalicu, koja vodi s lijeve strane k onoj zavojici; usku uvalicu, gdje potočić klokoće između ninfeja, trava pridušuje stazu, a na visoku bagreni jednog i drugog obronka mijesaju sa suncem svoje zelenilo, prosipšu dole zlatnu sjenu. Tuda se uzlazi k mirnoj i otvorenoj uvalici brežulka, a za tim između stabala k travnoj ravnici, gdje stub od drevnog mramora, prenesen iz toplicâ Karakalinih u ovu samoću, nosi na osnovici dvije oskočene ruke, koje se stiskaju, i ovaj natpis:

Hyeme et aestate
Et prope et procul
Usque dum vivam et ultra.

Jelena se pojavi opet nakon pņ ure, još blêda. Zatvorivši za sobom železnu ogradu, nasloni na ņu čelo da pogleda još jednom mila, mila stabla i da im reče: „Hoću li vas vidjeti više?“ Visoka je stabla ne razumijevahu, pružahu uvijek, lelijajući se i žamoreći na vjetru, poem sjene i života, mir i slatko ljubavno maštaņe. Ali ih ona ne hoćaše slušati, otrže se odatle uzdišući, ode pognute glave, noseći u sreću riječi drevnoga kamena: „Zimi i leti, blizu i daleko, dok uživim i preko.“

Zaustavi se na službi božjoj u Vilaskuri. Izlazeći iz erkve nade don Bortola i Pitantoi-a, gdje ljubezno divane s kočijašem.

Mali don Bortolo stupi naprijed sa svojom komičnom uslužnošću, prekori kontesinu, što hoće tako brzo da otputuje, kako bijaše čuo.

„Kontesino“, reče Pitantoi, stojeći uludno ponazad, „stvar gospodina Danijela stoji vrlo dobro, makar se naš duhovnik ovdje lutio.“

„Što, što, što?“ razgoropadi se don Bortolo, okrećući se i stiskajući svoj čvorasti štap. Jelena ga ni ne pogleda, pozdravi drugoga ljubezno.

„Preporučujem se“, reče ona. Koši skokom odletješe, prosiplući oblak prašine na ona dva protivnika.

Kontesa Tarkvinija bješe u vrtu sa Perlottijevima. Malcanton, crven i oznojen kao bremenar, ne bijaše uza svu nastojnikovu pomoć, dospio da uredi lawn-tennis; dr. Grigiolo pak, sa svoje strane, vikaše: „lepila, lepila“ s jednog okanca od žitnaka, gdje je prepravlao balone i balončiče za večernju rasvjetu. Netom vidje, da ulaze Jelenina kola, pobježe skokom iz svog laboratorija, stiže Perlottijeve i Malcantona, koji joj idahu u susret, da je pozdrave i da požale ņezin najavljeni odlazak. Gospoda Perlotti reče, da se dogovorila s barunom, da krenu zajedno oko deset i pô, poslije rasvjete i umjetnih vatara. Kontesa Tarkvinija, sluteći o čem govoraahu, poče vikati iz daleka: „ne, ne!“ i izvoditi niječne pokrete lepezom.

„Tvoja mama ne će ni da čuje“, reče gospoda Perlotti. „Uvijek je vrlo učtiva, jadnica. Ma, baš treba!“

„Eh, baš treba“, ponovi ņezin muž, pored ņekih poluglasnih sumnja Malcantonovih i doktora Grigiola.

„Ja sam egoista“, reče Jelena sa smiješkom. „Milo mi je krenuti s Vama.“

Svi se uputiše ka kontesi Tarkviniji, koja im je namigivala štitom od sunca da dođu u hlad, između kuće i mrtvog čempresa, obavita gličinom. Barun ih odmah dostiže. Punica mu ljubezno i u šali svega predbaci radi takvoga iznenadnoga bijega; ponovo zamoli Perlottijeve, da ne idu. Barun je bio napeo nos od lakta, kao da je htio reći: „Na što sve ove komedije?“ Jelena mučaše, puštaše majku da govori, ne mičući se. Najednom se otvoriše vrata od dvorane i ugje konte Lao, kojega bučno dočekaše. Rijetko ga se vidjelo izaći iz sobe tako

rano! Kretom glave odgovori na čangrizavo barunovo — dobro jutro — a ostalima dade razumjeti, da mu dosaduju svi osim Jelene, koja u toliko nađe način da zamoli majku, da ne navaluje na Perlottijeve.

Bijaše došla ura od službe. Svi, osim Jelene i strica joj, uputiše se, mañe više dobre vole, put crkvice, a najzadñi barun, koji bi se pokatkad obrnuo i pogledao onu dvojicu.

Perlotti zapita tajom kontesu Tarkviniju, ide li konte Lao ikad na misu. „Euh!“ odgovori ona. „Kuća Carrè! Ne znate? Uvijek su bili Turei. Svikolici.“

I udoše pod jele. Tada konte Lao uze pod ruku svoju sinovicu: „Sada mi objasni,“ reče on.

„Što, striče?“

Ona ga pogleda su dva naivna oka, dižući obrve i smiješeći se. Za tim tiho izlaze; „a!“ kao da se sjetila.

„Ti uvijek padaš s mjeseca“, reče konte Lao namrštivši se. „Misliš li, da je ona i zeru zakasnila da me dode ispitivati, što se dogodilo?“ Lao nije nikada zvao po imenu svoju snahu; govoraše naprosto: ona.

„A što si joj odgovorio?“

„Ja sam bio, jesam i biću sved živina. Odgovorio sam joj, kako si htjela ti, da sam se s tobom potpuno sporazumio, da je to dosta, te da mi ne dodijeva. Što se ñe tiče, neka govori, što ju je voļa, nije mi ni malo stalo; ali, meni vaļa svakako da objasniš . . . .“

„Potpuno smo se sporazumjeli!“ prekide ga Jelena, smijući se. „Što hoćeš, da ti objasnim? Hajdemo, hajdemo, stričiću!“

Predloži mu šetñu po vrtu, ponudi mu ruku, ali on nije htio ni da čuje; zatraži ona razjašñeñna, razdražen što je vidi veselu.

„Oh, striče!“ reče ona, stavljajući mu na ramena ruke, uozbiljivši se.

„Prosti“, umiri se Lao, „razumiješ dobro, treba da znam.“

Ona mu još časak zagleda u oči, bez riječi, za tim ga uhvati pod ruku, reče mu: „dodi amo“, odvuče ga put majura, dražesne kućice, malo koraka udaljene od vile, kojoj okrećaaše sjeverno proćeļa zakriveno na čudan način sredovjećnom razva-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

linom, i istočno pročele puno ruža i zelenila od livade do krova. Jelena ude s južne strane kroz vratašca od sobe, u kojoj je za mladenačkih dana učila. Ta soba bijaše gnezdašće, sakriveno za lozom i ružama, prama livadi, koja se prostiraše put Vilaškure i brda Passo Grande.

„Što ti je šunulo, te me vodiš u ovu kutiju?“ zamrmla konte Lao, sagibajući se da ude.

„Nu ti“, reče ona, „čudnog li mi medvjeda bez ukusa i bez srca!“

Posadi ga na mali divan, prisili ga, da se divi pogledu na livade i brda i dražesnom gnijezdu od orahovih pločica za zlaćanu golubicu, usred stropa, gdje se sastaju pregibi bijelog i ružičastog zastora.

„Da, da“, reče Lao, „stara bombonijera, stāra i zamazana. Dakle?“

„Baš, nemaš povjereņa u mene striče, zahtijevaš toliko razloga, da mi učiniš jednu ljubav. Ded, ne budi nestrpliv! Reći ću ti. Objasniću ti. Ipak si veoma lubezan ove dvije ure, što ih još provodim ovdje!“

„A ti pridrži svoje tajne, neka te bog blagoslovi!“ usklikne konte Lao, bacajući od sebe klobuk. „Životarićeš vijek više. Bože sveti!“

„Muči, muči, muči“, prekide ga Jelena. „Sad ću ti reći sve. Lijepih tajna! Kad nema ništa! Razumiješ li? Ništa! Razgovarala sam se o tome s mužem jutros, i on ne će više govoriti.“

„Vrlo dobro. Ali, onda, zašto treba da ja igram komediju?“

Jelena lupne nogom o tle: „Kako si tvrd, striče! Ne razumiješ ništa.“

„Posve tvrd“, odgovori Lao, „ne razumijem ništa od ničega; mañe nego prije.“

„Ali radi mame, radi mame! Jer je moj muž uvijek raspravljao o ovoj stvari s mamom, jer joj je uvijek govorio, da ne će krenuti bez onoga novca, da ga svakako treba; a sada, čini mi se da je jasno, treba spasiti njegovo samoljublje, treba da mama misli, e se je sve uredilo po njegovoj želi!“

„A on, kako se pak odlučio da ne pita ništa više?“

„To ti ne mogu reći.“

Konte Lao umuče i pogleda sinovicu tako, da se ona zacrveni.

„Dosta“, reče on na svrhu. „A, poslije Rima, što namjeravaš?“

Ńoj se ne svidje, da je on tako presjekao razgovor. Bojala se, e on nešto sumňa, ali se ne usudi izvesti stvar na čisto. Govorahu, što će od njih biti do oktobra, kad se Jelena obično vraćaaše u porodičnu kuću za mjesec dana. Nova je hladnoća bila u njih ušla. Razgovorahu se ne gledajući se, bez pečali u glasu i bez žeje; i brzo umukoše, ozlojeđeni jedan na drugoga.

„Koliko je tvoj muž iskao?“ iznenada upita konte Lao.

„Ne znam“, odvrati Jelena, bez čudeňa, kao da je već predvidala stričeve misli. „Čini mi se, petnaest hilada lira.“

Ona otvori škrabiecu od stola, koji je stajao prama divanu, izvadi pisalku, te pod jednim nizom drugih nadnevaka napisa: 29. juna 1881.? Od mnogo i mnogo godina ona je tu unutra biležila dane svojih dolazaka i odlazaka. Ovoga pute nadoda nadnevku znak pitaňa i zatvori škrabiecu.

„Što si učinila?“ upita je konte Lao.

„Oženi se, striče“, reče ona.

„Ludačo!“

Tom se riječi oslobodiše hladne zabune, koja im je počinjala bivati teška. Ona se stade smijati, uze stričevu ruku, te izreče nad nom malen govor, pun slatkih riječi, sa slikom idealne tetke, zrele i veličanstvene lepote...

„Milost!“, klikne na te riječi konte Lao, kojega je pored njegove *ludačo* zabavljao prijedlog. „Znam, što to znači. Hvala velika. Lada raskentrana.“

Iza kratke prepirke, vratiše se u vrt rukom pod ruku, nadoše tu nekog kočijaša iz Vilaskure, koga je poslao barun Di Santa Giulia, jer kontesa Tarkvinija nije one večeri mogla dati Jeleni kućne kočije, jer je sjutrađan valjalo da pode na posjet u vilu R . . . .

Konte se Lao pomami. Izjavi Jeleni, da kućni kočiji imaju služiti nu, i jaoh, ako bi se ona usudila otvoriti usta; za tim naredi kočijašu, da se sporazumije za sutrašni posjet s kontesom Tarkvinijom, koja je upravo tad izlazila, skupa sa svojim gostima, iz jelove šumice. Barun se razgovarao s Perlotti-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

jem, gledajući rastreseno svoju ženu i konte Laa. Još se nije bio našao na samu s punicom, s toga nije ni znao za vijest o novcima, koju joj bijaše dala Jelena. Sada će Jelena bit govorila sa stricem, dok su oni bili na službi. S kakvim uspjehom? Obojica mu se učiniše da su dobre voļe; razveseli se. U to neki podvornik izade iz dvorane, dode najaviti dolazak nekog društva gospode iz grada.

„Jeleno, Jeleno!“ poviče kontesa uplašena, „pomozi mi, draga, radi ručka; hajde i spravi. Bog ih vidio, doći na ovu uru!“

Ona potrča u susret pridošloj gospodi s Perlottijem, Malcantonom i Grigiolom. U toj zabuni, Di Santa Giulia nade način da prišapne Jeleni: „Govorila?“

„Gotovo“, reče ona, žureći se put kuće.

Di Santa Giulia ostade sam s Laom za čas, jer se Jelena, prije nego će ući u kuću, okrete, i zovnu ovog potoćeg. Barun mu pruži ruku, i reče: „Hvala.“

„Ne treba“, odgovori Lao suho, misleći da mu zahvaluje na koćma, te dovikne Jeleni: „Evo me!“

Barun ga pusti da ode, uputi se velikim koracima, s klubom na zatioku i s bradom put vjetra, prama roju štitova od sunca, te se vidaše kraj dvojih kola zaustavljenih pred koćušnicom. Bijaše došlo barem deset ili dvanaest osoba, što gospodâ što gospode.

Konte Lao učini toga dana čudo, te dode na ručak, i ako je ručak bio uru docnije zbog novih gostiju. Ovi odmah stadoše govoriti, žaleći, o odlasku Jeleninu.

„Kad smo na tomu, konteso Tarkvinijo,“ iznebuha će barun, jeste li se razumjeli s koćijašem?“

„Eh“, reče ova zlovoļno, „nije li Vam rekao moj djever, da ćete dobiti koće?“

Di Santa Giulia nakloni malko glavu prama stricu, zamrmļa mu nekakvu zahvalu.

„Ma što?“ reče onaj u čudu da barun ne zna o koćma; i odmah se zaustavi. Kontesa Tarkvinija, netom je mogļa, zapita Jelenu da li je vještica. Sve uređeno, pače izmjeñivahu i komplimente među sobom! Umjede još dobaciti u uho zetu: „Bićete sada zadovoljni“, na što on glasno odgovori: „Za cijelo.“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ona predloži zatim igru bilarda u društvu, ali Jelena, na protiv, predloži izlet do Cortisovih vrtova, te mješte sebe posla muža, izvinjavajući se prepravama za putovanje. Barun bi bio rado ostao, da od žene dozna tačnije, kako je stvar pošla; ali na pomisao, e je zaglavak povoljan, htjede se pokazati ljubezan i ode ujedno s drugijem. Samo Grigiolo ostade, da spravi baluniće za rasvjetu vrta, vile i majura.

„Sada mi razjasni ovu stvar“, reče konte Lao sinovici, netom društvo ode.

„Što?“

„Malo prije tvoj muž, vraćajući se sa službe, reče mi jedno *hvala*, kao da sam mu spasio život, što zaista ne bih učinio . . .“

„Striče!“

„Što ne bih učinio! Pitam, zašto to *hvala*?“

„Ja mislim, za koñe.“

„Kakve koñe; kad nije ni znao za njih! Nijesi li čula za stolom?“

„Ne znam, valda za tvoju gostoljubivost ovih dvadeset dana.“

Stric umuče i pogleda Jelenu, kako je bijaše pogledao u majušnoj sobici od učenja. Jelena se ovaj put ne zaerveni, učini se ravnodušnom. Zadrža se još časak sa stricem, pak reče, da joj treba uzaći u sobu, da pregleda svoju prtljagu.

„A Cortis?“ kliče Lao, dok je stavljala nogu na stepenice.

Jelena se trže, čujući to ime. Zaustavi se ne pisnuvši i ne okrenuvši se. Ne bješe proslovila više o Danijelu Cortisu sa stricem od onda, otkada mu je bila javila one dvije riječi: *važna stvar*.

„Zar se nije vrnuo?“ zapita još konte.

„Ne cijenim“, odgovori Jelena nestalnim glasom.

„Vidjećemo taj izbor“, reče on.

Jelena polako polako uzade uz stepenice, ne odgovorivši mu ništa. Što se više približavao čas odlaska, sve više joj je ponestajalo smjelosti da govori o nemu, snage, da obuzda sree.

Uz pripomoć majčine sobarice žurno spravi prtljagu, za tim pode pozdraviti nastojnikovu ženu i druge dvije tri selakiñe. Kada se vraćala kući, zamoli je stric s prozora da skoči k nemu.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Čuj,“ reče, „trebaš li novaca?“

Kad mu Jelena odgovori, da joj ne treba, zaintači moleći je da govori otvoreno, jer je novaca pretjecalo, a ona ih je mogla pitati, za sebe, koliko je htjela. I tako, danas sutra, sve je imalo biti ņezino. Jelena odbi za čas, zatim odbi. Lao ne navalivaše više.

„Pozdravimo se sada“, reče, pritiskajući je k srcu. „Večeras, uz toliko zanovetala, ne ću te moći ni časa imati na samu. I spomeni se: u koje god doba, u kojem god mjestu, za koju god ti stvar ustrebam . . . ! Činim za te i . . .“ Poľubi je u čelo, „za tvoga oca“, nadoda, dižući glavu. Jelena ga pogleda ganuta, stište mu snažno ruke. ņezin otac i konte Lao bili su braća, ali ne prijatelji: jedan od razloga, zbog kojih je potoņi ņivio daleko od domovine. Kad mu se pokvarilo zdravlje i brat mu postao ņrtvom bolesti, koja ga je i ubila, bijaše se došao pomiriti s ņim, da po izričitoj ņegovoj ņeli, preuzme vlast nad porodicom.

Izletnici Vilaskure imali su se povratiti malo prije objeda. Jelena naredi, da objed sprave koji minut prije, s toga ga i najaviše kontesi Tarkviniji, kad je silazila s kolâ; te ni ona ni barun ne imahu prilike, da ispitaju Jelenu po tanko, kako je bilo sa stricem.

Pri svršetku objeda ude u vrt muzika iz Vilaskure, svirajući, a *factotum* Malcanton potrći joj u susret i otprati je u ugao, među majurom i lovorikama, koje na istoku zatvaraju vrt. Za muzikom bijaše sila svijeta: Ziriseľevi, Pikutijevi, sve otmenije društvo iz Vilaskure i iz Passo di Rovese. Čas poslije kontesa Tarkvinija izade u vrt, sa svima zvanicama osim Laa, koji se brže boľe zatvori u sobu. Dok je pri dolasku kontese muzika začinjala fantaziju iz *Vespri Siciliani*, dok Ziriseľevi i Pikutijevi u stajaćem odijelu stupahu naprijed, a vreva čeladi se kuplaše u dugim sjenama vrta, obasjanog od sunca na zahodu, barun di Santa Giulia uze pod ruku ņenu i odvuče je na stranu.

„Do vraga“, reče, „nikad se ne moľe ni riječ izmijeniti. Pripovijedaj mi o onome poslu. Prije svega, koliko....?“

„Čekaj“, odvratila Jelena. Zaustavi se odmah i baci pogled preko ramena.

„Oprosti“, reče, istrgnuvši se iz ruke. „One su gospode išle upravo k meni! — Koliko si htio ti!“ nadoda i odleti ka gospodama Zirisèla.

I kontesa Tarkvinija bijaše rekla zetu, prije polaska u vrtove: „bićete zadovoljni sada!“ Nema sumnje dakle, da je cilj postignut, ali ipak, barun bi bio htio doznati što god više.

Sjene su u vrtu postajale sve duže; vino je potokom teklo u uglu, među majurom i lovorikama i u trublje vilaskurske, male i velike, ulazila je sve veća vraška žurba. Pred muzikom, na livadi, igrahu gospoda; selaci igrahu podaše. Neumorni Perlotti, vas mokar od znoja, htio je na svaki način da i Jelena poigra, te se svakojako prevrtaše. Jelena, kojoj je bio dodijao, htjela ga se riješiti kakvom suhom riječecom, kad joj se majka umiješa:

„Preпустите је и мени мало“: reče, „večeras je gubim.“

Majka se i kći zajedno udališe putelkom, koji se vije duž potočića, s one strane majura, između livade i polja.

Pred svijetom kontesa bijaše puna nežnosti prama kćeri, premda joj je ova odgovarala hladno; na samu s ņom bijaše otegnutija, jer nemaše s Jelenom ni zajedničkih misli, ni nagnuća, i osjećaše da je ona moralno i intelektualno natkrijuje, a znadaše s druge strane, da su joj poznate neke galantarije iz prošlih dana, koje je kontesa dobra srca sebi opraštala, a da se ne mogaše nadati jednakoj blagosti od puritanke kćeri. Požali se Jeleni, što ne može s ņom samom provesti barem još ono malo posljednjih ura. Ali kako je moguće s toliko gostiju, u taj dan? Naplatiće se obilno u oktobru. Preporučí Jeleni, da se brzo vrati; trebalo je da se dobro čuva i ne pusti se odvesti u Siciliju; a nije bilo razborito poći ni u Napul, ako produ leto na moru. Ako ņezin muž ne ushtjedne nikako da zna za Mletke, ima Livorno, Genova, i stotina drugih mjesta, zgodnijih od Napuļa. A zašto ne Dieppe? Zašto ne Ostenda? Ako pak ne podu na more, što je regbi i bolje, preostajao je taj Aix. Di Santa Giulia je doista govorio iz početka o Aixu, kad bi mu pošlo za rukom dobiti novaca. Sada bi ga Jelena mogla potsjetiti na ņegove riječi i držati tvrdo. Izabere li Aix ili ma koje drugo mjesto, treba da vodi sa sobom sobaricu, da je zah-tijeva od svoga muža. Sada se ne će moći vaditi izlikom štednje.

„Kada smo na ovome“, reče kontesa, „kako si nagovorila strica i što ste odlučili?“

„Znaš dobro“, odgovori Jelena, „što je moj muž htio?“

„Znam, znam. Htio je barem petnaest tisuća lira, koje, napokon, ne bi čovjeku zadale smrt, i tvoj je gospodin stric mogao učiniti da ga se maće moli, čini mi se“.

„A tebi, mamo, što ti je jednom rekao? Nije li ti kazao, e će me, ako ne dobije novac, zatočiti za sved u Cefalù?“

„Živina!“ usklikne kontesa. „Jest; rekao mi je! Jest, jest.“

„Dobro. Sada smo odlučili, da u Cefalù ne idem, ako baš ja neću.“

„Hvala bogu! ali.....“

Jelenu podiđe trzaj, koji joj strese cijelo tijelo.

„Što je?“ klikne joj majka. „Što se dogodilo?“

Jelena se u tren svlada: „Ništa“, odgovori, „baš ništa.“

Kontesa, veoma uznemirena, zaintači, ali bez uspjeha. U toliko nadode Malcanton da je zapita, hoće li svirače, preko službe u crkvi, pustiti u palaću, e bi malo počinuli, ili će ih poslati u crkvu, da sviraju, kako bi htjeli popovi. Jelena, pusti njih dvojicu da vijećaju i ode put košunice, da vidi je li prtljaga na taligama i je li sve u redu. I nezin se muž bio uputio iz kuće put istoga mjesta vičući poslužniku: „Je li baronesa tamo?“ Jelena se vrati natrag. Sada je trebalo izmaći majci, koja, trsivši se brzo Malcantona, idaše joj u susret. Ude u kuću i skloni se kod konte Laa. Kucajući na vrata sjeti se one sumorne večeri, kada su od kiše svi prozori bili kao zastri bijelom prevjesom, a ona kucaše na ista vrata sa stravom od nepoznate i skore pogibli. Sada je mirna večerna svjetlost počivala na podu. Zvona sv. Petra zvoñahu pod vedrim nebom, veseli se glasovi dizahu iz vrta do otvorenih prozora, sve joj govoraše: hajde s bogom, ti budiš žalosnih misli.

U konte Laa već je gorjela svijeća, a on je nešto pisao.

„Jesi li ti?“ reče on. „Koje su ure?“

„Skoro devet, striko.“

„Dakle, ima još ura. Oprosti, vaļa da napišem jedno pismo, a još ga nijesam dovršio.“

Jelena sjede mućeći kraj prozora. Već je plamtio red svjećica oko šilastog stupa maloga zvonika iza jelâ. Druge su svi-

jeće obilazile vrtom a graja je rasla sve više. Culo se, kako više dr. Grigiolo, upravitelj rasvjete.

Jedan poslužnik dode da potraži Jelenu. Gospoda je kontesa zvala odmah. Ona je čekala svoju kćer pred vratima, u tamnoj dvorani. Kontesa Tarkvinija nije se držala sveticom, ali bijaše uvjeren da je dobra srca, a to je htjela sada dokazati Jeleni. Zamoli je da govori, da povjeri ņoj, ako je što tišti na sreću.

„Nemam tvoje kreposti“, reče smjerno, „ni tvoje darovitosti, ali sam ti napokon majka.“

Jelena se ganu, zagrli je s ljubavlju, kako odavna nije.

„Ništa“ odgovori, „kada si ti rekla *hvala bogu*, sunula mi je u glavu luda misao, strah, e se ne ću više vratiti, i uslijed toga sam učinila ovako, trgla se!“

Majka je polubi, ukori je radi tih ludih misli. U sreću nije bila ni malo mirna; znala je da Jelenu obićno ne ganu isprazne fantazije.

Razgovor im prekidoše Perlottijevi, koji izadoše iz sobe u putnom odijelu.

„Rano je“, reče kontesa Tarkvinija svojoj prijateljici.

„Jest, draga, ima još ura, ali nam je Grigiolo preporučio, da izgubimo što maņe uzmognemo od rasvjete.“

Sidoše skupa. Mali šareni baluni višahu među stablima, među prozorima vile i majura. Upravo bijahu svršili opasati ņima skoro do vrha veliki mrtvi ćempres, koji je stršio u noć, kao kakav vatreni obelisak. Čeljad su klicala i pleskala. Tada se muzika uputi svirajući, obide rasvijetljena stabla, pak pode na livadu, svu u tmići, na jugu od vile. Pramen umjetne vatre zakrijesi se u tami, daleko, s one strane livade; za ņom drugi, pa treći; zvjezdice svakovrsne šare padahu lagano s neba. Vas svijet potrći na onu stranu. Barun, koji je tražio svoju ženu, psujući iza zuba, nađe je napokon s majkom i s Perlottijevima na vratima od dvorane što vode na livadu:

„Jeleno“, reče, „slušaj ćasom.“

Oduće je u dvoranu, blizu bilarda. Bio je gņevan, što nije mogao nikad govoriti s ņom.

Onaj novac? Ima li ga? Ima li kakvo pismo? Kakvu rijeć možda? Je li se zadovoljila jednom rijeći? Jelena mu srdito

odgovori, da je on sâm bio izjavio, da će se zadovoliti i jednom samom riječi od strica, jer da ona vrijedi više od zlata i od svakog pisma. Reče mu da dade zapregnuti koñe, te se vrati gdje je zвахu majka i Perlottijevi.

Poslije prskavaca pustiše u vis balun s umjetnim vatrama, koje vrcahu i žviždahu sa svake strane.

„Živio Grigiolo!“ poviče Perlotti.

Barun, mješte da dade upregnuti koñe, pođe do konte Laa. Srete ga na stepenicama gdje silazi s pismom u ruci i reče mu, da je dolazio oprostiti se i zahvaliti mu.

„Ne treba“, prekide ga konte.

„Žao mi je“, nadoda di Santa Giulia, „da me je ova isplata prisilila, da Vam dodijevam....“

„Što? Kakva isplata?“

Lao se namrgodi kao čovjek te sabire misli, da se sjeti.

„Eh“, planu odmah barun. „Jelena Vam je zanago kazala razlog, zbog kojega mi trebovahu....“

Dovrši rečenicu nekim izrazitim hripañem.

Konte umuče, upre malo oči u ñ, pak se trže i odgovori:

„Znam, dobro je.“

Side, ostavivši baruna ne mnogo zadovoljna.

„Kako zbore danas svi ovi razbojnici!“ promrmļa barun u sebi i ode da dade upregnuti kola.

Konte Lao, u zakopčanu kaputu, s podignutim ovratnikom, stiže u vrtu onaj skup, u kojemu mu bijaše sinovica, pred južnim ulazom od dvorane. Dva minuta poslije, dotrči dr. Grigiolo, vas rastrojen i s urom u ruci.

„Za ljubav božju, baroneso Jeleno, tek je devet, a Vi već dajete upregnuti koñe! Za ljubav božju, baroneso! Sad dolazi najlepše.“

„Krenimo se, krenimo“, reče barun došavši mu iza leđa.

„Najlepše je ne izgubiti vlak. Ja treba da se sutra u večer nađem u Rimu.“

„Deset minuta, samo deset minuta!“ reče Grigiolo, odlazeći trkom.

„Pet!“ vikne za ñim barun.

Zapališe jedan prskavac, a odmah za tim zasjaše se bengali amo tamo po uvali, na zvoniku Vilaskure i među gajevima

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Passa Grande. Bilo je raznih usklika divljeña i odobravanja. Tad planuše druge bijele vatre, na desno i lijevo od livade, obasipajući srebrnim sjajem pijesak i travu i crnu vrevu naroda. Muzika zaszvira hor iz *Nabuka*. Jelena, kontesa Tarkvinija, konte Lao i barun stajahu ondje u skupu, na dračama s potajnih nemira.

„Žao mi je, što smo morali sve prekratiti“, reče Grigiolo, vraćajući se čedan u svojoj slavi.

Dodoše javiti da su kola spremna.

„Hajdemo“, zagrokće barun.

Lao stište sinovici ruku i uđe u kuću.

Pored svih bengala, nije se mnogo vidjelo kraj kolá zaustavljenih između koñušnice i velikih magnolija, te okružuju livadu s one strane. Seļaci, služinčad i djeca gurahu se okolo koña. Bio je metež. Gospoda Perlotti ne nalažaaše svoju putnu torbu, bojala se da nije pala pod točkove.

„Zapaliću bengal“, viknu Grigiolo.

Jelena ga uhvati za ruku, stisnuvši mu je snažno.

„Ne, ne“, reče ona glasom punim suza.

Tad nastá opráštáñe, lupei i pozdravi. Stara dojila Jelenina, žena nastojnikova, jecaše. Sve je bilo u redu, jedino je falila putna torba kontese Sofije. Napokon se dozna, da su je nehoteć stavili povrh Jelenine prtljage, koja se odvezla pô ure prije.

„Uputimo se!“ reče još barun. „Moj naklon svoj gospodi.“

Koñi se propeše; šljunak zaškripi pod teškim točkovima. Ulazeći pod trijem, Perlotti mahnu klobukom, a ñegova žena rupcem; točkovi i potkovana koñska kopita zatutñiše časkom na kaldrmi, na pragu kapije, te odmah se jek izgubi u tamnom polu.

No Grigiolo i jedan ñegov pomoćnik otrčaaše pod ogromnu jelu, koja je s ruba visoravni pružala svoje crne rese nad uvalom. Kad tu dole prode koñija, uzduž Rovesa, bijela bengalska vatra kao pogled sunca u noći, pokaza na visoku Jeleni staro stablo, nagnuto nad obronkom.

„Dobar put!“ raskrivi se Grigiolo, što je bolje mogao. Jelena se skoći da pribere u sree to zadñe privediće.

„On je lud“, reče barun.

Tmicea opet nad svijem razastre svoje krilo, čuo se samo šum Rovesa, ispremiješan s jednakim kasañem koñâ. Perlottijevi pokušашe isprva zametnuti razgovor, ali nikakav razgovor nije se mogao primiti, te na koncu zaspашe obojica. Ima tri dobre ure od Passa di Rovese do grada, iz koga su Di Santa Giulievi imali krenuti vlakom u Rim.

Barun nije spavao niti je govorio. Umotan u šal svoje žene, svako bi nekoliko izmumao u sebi dio monologa o vražjoj noćnoj vlazi, u ulozima koñâ kontese Tarkvinije. Jelena, povučena u dno kolâ, nijema, držaše oči uprte u put.

Na železničkoj stanici Perlottijevi uzeše svoju torbu i htjedošе se zadržati do odlaska Jelene, da uzmognu sjutradan pisati űezinoj majci, da su je dopratili upravo do vlaka. Dok se Di Santa Giulia bavio prtlagom, poslužnik kuće Carrè, koji je sjedio na sjedalu kod kočijaša, preda Jeleni pismo od konte Laa.

Ona vidje da je űoj upravljeno, te ga odmah spremi rekavši: „dobro.“

Nakon četvrt ure dođe vlak, s mnogo putnika. Di Santa Giulia toliko se razmetao svojim parlamentarnim naslovima, da prikopčашe još jedna kola prve klase, e da časni senator uzmogne biti na samu sa ženom.

„Oh“, reče on, razvalivši se na sjedalo, s nogom preko noge i rukama ispod zatilka: „Na svrhu nema više zanovetalâ! Deder pričaj o tome novcu. Kako si uglavila?“

„Kako si htio ti, uglavila sam.“

„Petnaest?“

Ovaj put mu odgovori bijesan zvižduk lokomotive. Vlak se uputi.

„Petnaest?“ ponovi barun.

Jelena je za čas oklijevala odgovoriti; stajaše licem van prozorčića, dok joj svi svjetionici i rasvijetljeni uredi na stanici ne prodoše redom ispred očiju.

„Ne“, reče ona, povukavši glavu unutra, odabrala sam drukčije.“

„Što?“ skoči barun i upre pogled u ženu. „Što, odabrala drukčije?“

„Ti si mi rekao“, odvratila Jelena glasom pouzdanim i jakim, da nadvlada štropot vlaka, koji je jurio svom brzinom,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

da bi me, bez novaca, odveo u Siciliju, i da se više ne bi govorilo ni o Rimu, ni o Mletačkom. Izrazio si se jasno, da si naumio postaviti mome stricu pitañe ovako: ili novac, ili Cefalù. — Dobro, pošto se radilo o meni, promislila sam, da pravo izbora pripada samo meni i izabrala sam Cefalù.“ —

Tijekom ovoga razgovora barun se preobražavao u lieu. Pri zadnjoj riječi zgrabi je za koljena, prigne se sasvim k ñoj.

„Dakle“, progovori on kroz zube, „dakle hoćeš da rečeš, da o novcu nijesi ni govorila?“

Jelena ne odgovori niti se maće.

„Nijesi govorila?“ ponovi on, stiskajući je i drmajući joj silovito koljenima.

„Ne, zaista, nijesam govorila“, reće ona.

Barun promisli da laže, da su se ona, ñen stric, ñena majka dogovorili, da se pošprdaju s ñim; pun gñeva diže ruku.

„Udari!“ reće ona, polako, ne trenuvši okom.

On se ne usudi.

„Ah“, reće, „nijesi govorila?“

Tada vlak, tutñeći, uđe u neku galeriju. Jelena je vidjela muža, kako bijesno maše rukama, čula ga je rikati, ne znađaše što. Od jednom razumije ovu riječ: *licumjerac*. Oči joj sijevnuše. Mjesto odgovora, upravi put muža kažiput desne ruke.

„Ja?“ zareži on.

Umuče, a mućaše i Jelena, dok ne presta, van galerije, buka vlašća.

„Zašto ti je trebao novac?“ reće ona.

Odgovori joj surovo, da mu je trebao za zabavu. Nije bilo istina; radilo se o golemim obvezama, ali ju je on htio uvrijediti. Nadoda, da je prvi licumjerac bila ona, da ga je na ôtaru prevarila svoji lažnim „*da*“, punim odvratnosti. Jelenu stište nešto oko srea. Bila je istina, bila je istina, poznavашe svoju pogrešku, egoizam odluke prihvaćene samo da izade iz očinske kuće. Prezrela je odgovoriti, da, makar i ne vjerovala u Boga, prije bi umrla nego bi oporekla ono svoje vjenčano „*da*“, prije nego li bi ga zažalila. Trebalo je ispaštiti kaznu, cijelu, do kraja, u muku.

Muž je upita, misli li, da je on govorio o Cefalù za šalu.

„Nadam se da ne“, reče ona.

„Nadam se“, ponovi barun keseći se, „nadam se.“

„Smijaće mi se sada“, nadoda, „ona druga dva lopova, ali me Bog satro, ako ih ikad više pogledam u lice, ako igda uzmem u njih kap vode, ma imao crći od žeđe.“

Na prosvjede Jelenine da nena rodbina ne ulazi u to, odgovori prezirnim pokretom, i, zabivši se u najdaļi ugao od kolâ, ne otvori više usta.

Gledahu obojica, svaki sa svoje strane, on prijeko, ona ozbiljno, u noć hladnu i crnu, koja puhaše kroz prozorćice čineći da podrhtava svijeća, kao da se je boji. Jelena se brzo sjeti pisma stričeva, pročita ga jedva jedvice. Konte Lao u kratko joj govoraše, da će joj, ne vjerujući ni malo onome što mu bješe pripovjedila, i bojeći se kakve sentimentale ludosti, poslati u Rim preko Narodne Banke petnaest tisuća lira, koje će mu ona donijeti natrag u oktobru, ako joj baš ne ustrebaju. Jelena spremi pismo i stade opet gledati kroz prozorćic.

Malo po malo treska vlaka postajaše za nju udarañe i lomleñe valovļa, buka i vika neznanog svijeta; tamna polâ predstavljahu joj more, a tri uprta oka planetâ blizu horizonta zvalu je daleko, poznavajući, kako joj se činilo, nenu sakrivenu misao: „Za n, za n, da mu ne ogrčim život.“ Rijetka zastajaña vlaka prekidahu za kratko vrijeme ove misli. Putnici uzlažahu i silažahu, a da se nene rastvorene oči ne mićahu. Pri zoru vlak ude s velikom bukom sred visokih železnih motaka, među kojim se vidaše velika bistra voda i blijede slike zvijezda. Neko reče ispod glasa: „Po.“

Jelena se otrese svojih misli, oćuti bol s onoga prvoga svitaña dana; i očima uprtim u bježeću obalu, predstavi, odbi, dozove opet strastveno riječi jadtoga kamena, sakrivenog onamo na dnu horizonta, između stabala vile Cortis: — zimi i leti — blizu i daleko — dok uživim i preko. —

U S P O M E N E

o ustanku u dubrovačkoj zemlji g. 1813. i 1814.

(Nastavak)

(4)

Medu tijem iz vrata od Pločâ izlažaše cijela posada gradska i zauzimaše brdo, da se surva na luku grušku. Slučajno bdijaše markiz Pijerko Bona; i hoteći pregledati naše straže sreće dva odbjegla Hrvata, koji potpomoženi noću bijahu se odijelili od neprijatelja. Ovi mu čisto i bistro kazaše, da su Francuzi već izašli iz grada i da će ih taj čas napasti. Otrča gospodin Bona da probudi Kabogu, poleti da sakupi našu vojsku, koja se nalažaše u raznim konacima, i sve se spremi za očajnu obranu na našem glavnom stanu, gdje se jedva moglo iskupiti pedeset ljudi oružanih samo puškama. U toliko neprijatelj bijaše sišao u Gruž i već bijaše opkolio i napao sa četrsta ljudi na kuću i zaravanak kneza Sorga, gdje se bio smjestio naš glavni stan. Za dobra četiri sahata trajalo je neprestano vrlo uporno puškarañe. Nije teško prosuditi odlučnost, kojom se svaki od ustaša borio; ali osobito su se istakli u obrani gospodin Mato Milić, kapetan narodne straže cavtatske, i brat mu Miho. Neiskazana je bila hrabrost njihova. Pri osvitku dana, pojavi se na putu od Konala šaka Rječana, pucajući iz pušaka i vičući *pobjeda*. Markiz Marcij Bona stade juriti kroz sobe, tražeći namjesnika Kabogu, da mu javi za pomoć koja stiže; ali ga nade već zabijena i sasvijem klonula. Tad se svak ohrabri, pa i sam Kaboga, uz pomoć svoga sluga Glavana, stade pucati iz puške, izlažući na taj način svoj život kuršumima neprijateljskijem. U taj čas neprijatelj bi suzbijen, te ostavi i mrtvih i rañenijeh i zasušćenijeh. Mi izgubismo samo dva čovjeka, a Markiz Pijerko Bona, koji se izvirgavao svakoj pogibli, dopade teškijeh rana.

Četa ustaša, pod zapovijedi pukovnika kneza Natali, na visovima iza brda, nije mogla poteći u pomoć onijem u Gružu, jer od neprestane vatre s carske tvrđave ne mogaše čuti onaj napadaj u Gružu, a u isto doba bojazan od napadaja na ņ držaše zabavljena ovoga vrijednog i nenatkriživog rodoľuba.

Kapetan Hôte, koji je iz konala kalamotskog vidio jasno napadaj na Gruž, nije se ni makao. Iza ovoga okršaja stekoše

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

više pouzdaña i hrabrosti naši ustaše, te zahtijevahu, da se narsne na sam grad. Grof Kaboga, da im pogodi, pode na brod kapetana Hôte-a i zaište topova i ġebane. Primiše ga prezirno i uvredljivo, te mu ne dadoše ništa od onoga što je tražio; ali u isto doba onaj zapovjednik pošale okrepe našijem ustašama.

Poslije toga kapetan Hôte dade prilijepiti po cijeloj državi dubrovačkoj proglas, potpisan od ñega, u kome govoraše: „Da predmet ñegovog preduzeća nije da uredi ta mjesta, već da istjera iz tih krajeva vojsku francusku. Kad to učini, da će otputovati, da se pridruži svome admiralu. Što se tiče zastave dubrovačke, da to pitañe ne može za sad rješavati; ali da će ona, dakako, biti poštovana od Englezâ kao zastava vlasti zaraćene s vladom francuskom. Iza kako je objavio ovaj proglas, napusti naše ustaše i krene na opsjedañe Boke Kotorske.

Valjalo je da Dubrovćani krive samo ćastohleple svoga poglavice, što su izgubili tako valjanu potporu u svom preduzeću.

Teške rane ne dopustiše markizu Pijerku Boni da dale ućestvuje u kakvom poslu. Ñega je svak žalio. Ñegova revnost i paźna uzdržavaše zapt među ustašama, i odmah se razabere, da je nehajstvo Kaboge, a sumñalo se da je po srijedi i kakav nećisti interes, bilo uzrok raspuštenosti, grabeža, nasilja, te su ih kasnije ustaše vršili na ćeladi i imañu nesretnijeh stanovnika predgrada. Svi ovi, po naredbi izdanoj od onog zapovjednika, moradoše napustiti svoje kuće i povući se u Gruź, pošto su ih uvjerali, da će jamćiti i braniti ñihovo imañe. Među tijem svaku noć ćete ustaša plaćkahu što god bi im do ruka došlo, i sve spremahu u Gruź, pod očima samoga Kaboge, a da on nije nikad nastojao da to zaprijeći ili da otkrije zloćinske spreme.

Moľahu ga i kumľahu stanovnici predgradâ, da oni sami prenesu svoje stvari u Gruź, ali im on to nikako ne htjede dopustiti. Mrźña i kletve nesretnikâ padahu na Kabogu. Ali ñemu ostajaše privrženost oružanijeh ľudi, ćiju je razuzdanost ili štitio ili u najmañu ruku otvoreno trpio.

Među tijem kapetan Lowen dohrlu iz Cavtata, iza bitke od 9 Dećembra, i pojaća naše u Gruźu su pedeset ľudi vojske engleske i sa dvije male ubojne lađe, kojijem zapovijedaše.

Trajalo je tako preko cijelog mjeseca Dećembra najuže podsjeđañe grada i utvrda dubrovaćkijeh, a među tijem, pošto

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

je naša stvar poškočila i uzdajući se u poslednji proglas engleski, polazahu iz luke države dubrovačke naši dubrovački brodovi otpravljeni od namjesnika grofa Vlaha Kaboga i pod drevnom zastavom republike dubrovačke. Prispjevši u Rijeku, ti brodovi biše primljeni, ali vlada austrijska ne dopusti im da krenu odatle pod istom zastavom, već ih prisili da istaknu austrijsku. Markiz Frano Bona bio je već krenuo iz Trsta za Dubrovnik, a da nije nikad obaznao što se onamo bijaše dogodilo.¹⁾

Dne 3 Januara 1814. prispje u Gruž general austrijski Milutinović sa dva batałona hrvatske vojske. Združi se on s ono malo Engleza i s našim ustašama, da nastavi opsjedaće Dubrovnik. U svakome se poslu opsjednici izmjeñivahu, i to u najljepšoj slozi. U našem glavnom stanu vila se zastava dubrovačka između austrijske i britanske. Koliko Englezi toliko i Austrijanci nijesu imali ni malo ni hrane ni novaca. Sav naš narod doprinese, da se snabdiju onim, što im bijaše od potrebe, smatrajući ih uvijek pomoćnicima u svom rodoljubnom preduzeću. General Milutinović pohvali naš ustanak, pusti da se vije naša zastava, prizna namjesnikom u dubrovačkoj državi grofa Kabogu, uz česte pohode koji bivahu između njih: izusti se na prvi mah, da je poslan od svog vladara, da istjera Francuze iz Dubrovnik, ali da on nema naredbe da nam ukine našu republiku, ali ni da je obnovi.

No već kapetan Lowen ne mogaše više podnositi prvenstvo, koje i nad njim samijem isticao je Kaboga u svijem stvarima te se ticahu opsjedaća. A kad je došao genero austrijski, nije mogao više podnijeti da gleda, gdje je on sasvijem zanemaren i gdje se Kaboga bacio sasvijem u naručaj Milutinovićev. Doista neprestani bijahu dogovori između te dvojice, dok Kaboga propuštaše cijele dane a da ne pohodi kapetana Lowena, koji se u istom stanu nalazio bolestan. Načutivši se dakle Lowen radi takvog postupka, pod izgovorom svoje bolesti, otputuje na Vis,

¹⁾ Vrlo je moguće povjerovati, da grof Kaboga nije nikad htio javiti ništa kazati Markizu Franu Boni o događajima u Dubrovniku. Sam Kaboga može protumačiti razlog toga muka; ali je izvjesno, da se je gospodin Bona nalazio još u Trstu i kod admirała kad su došli oni brodovi pod zastavom dubrovačkom, da bi bio pitan za razjašnjenje. No što bi on bio mogao odgovoriti?

a ostavi poručnika Macdonalda s ono malo vojnika, te bijahu pod njegovom zapovijedi.

Tako se Kaboga nade oslobođen od svakog obzira prama onome, kojega je imao smatrati svojim saveznikom i pomagačem; ali Dubrovčani izgubiše u Lowenu čelade, koje je donle u prvom redu radilo samo na korist njihova naroda.

Medu tijem generô Milutinović bi obaviješten od kapetana Hôte-a, da je grad Kotor došao već dotle, da će se predati, i da Crnogorci, koji su učestvovali u onom podsjedađu, hoće da ga zauzmu. Poteče Milutinović s cijelom svojom vojskom u Boku Kotorsku.

Kaboga ostade sam na zapovijedi podsjedađa Dubrovnika. no ne više kao Dubrovčanin, ne više radi obnovleđa republike. On je izdavao od tada sve naredbe „snagom ovlašteđa“ od strane generala austrijskog. Govorio je, da mu je Milutinović naložio, da ne radi drukčije; ali ipak nije nikad tražio da se opravda, e se on tome ikoliko opirao, ni s kojom se je namjerom pokorio toj naredbi, dok je uzdržao naslov „namjesnika republike dubrovačke“, i dok je Milutinović i njegova vojska prepustila samijem Dubrovčanima opsjedađe Dubrovnika.

Vojska austrijska pade pod zidine Hercegovoga.

Vladika ernogorski zatvori vrata od grada, izjavljujući, da je on kao generô ruski, u ime vladara cijele Rusije, zauzeo svu pokrajinu Boke Kotorske, i nadodavajući takoder, da ne idu naprijed, ako ne će da se ogledaju s njegovom vojskom. Tad Milutinović potraži razjašđeđa kod kapetana Hôte-a i otkrije izdaju; otkrije, da dok ga ovaj pozivaše da zauzme Kotor, bješe on već ugovorio predaju s francuskom posadom. Hôte dakle odgovori, da će ukreati artileriju kotorsku, da će predati onaj grad i tvrgjave komisiji vladinoj, sastavljenoj od dvije savezne pokrajine Kotora i Crne Gore, pa da će za tijem poći na opsjedađe Dubrovnika.

Vrati se dakle Milutinović na podsjedađe Dubrovnika; no mi mogosmo lijepo opaziti, da mu sada, kad je naučio kako mogu svršiti ustanci, smetaše i ustanak dubrovački.

SAMOSTALNOST MISLI.

Iz djačkih biježaka g. 1899. Dr. S. St. Petrovića.

Prijatelju

IVU pl. SARAKA

za spomen.

Malen još, stajah negda na ovoj kugli zemljinoj i gledah pred suton kako se sa horizonta spuštaše svijetlo i jarko sunašee, zailazeći za okolne brijegove. — Pomrčina nastajaše čudna i tajanstvena, tišina se dizaše polako i čarobno zajedno sa maglom iz dolina mračnih, omotavajući u sutonu svim tim čudom čudni ovaj svijet....

Kroz neko doba peñaše se na protivnoj strani blijedi mjesec sa jatom sjajnih zvjezdica krećući se svi u istome pravcu nebom širokim.

Kako se sve to lijepo i u redu okreće okolo mene! — mišlah i divlah se.

„Ne! — uputi me učitel. Sunce stoji, a mi se zajedno sa zemljom okrećemo okolo néga.“

„I sunce se obrće, dopuni mi nastavnik. Mjesec oko zemlje, zemlja i zvijezde okolo sunca, sunce pak sa svima ním oko drugoga sunca i tako daļe: u vječnosti beskrajno i u beskrajnosti vječno.“

.....Stojah ja misleno u prostoru prirode kao iza sna probuden, u srijedi potpunce mračne sobe, ispao iz kreveta na pod. Obréem se, vrtim se, paštím se svim silama i naprežem, da se nadem, orjentujem kakogod.

A pitah se: od kada li se poče sve to vrtjeti, i dokle li će. Zašto li se okreće vječno?!!

„Gravitacija!“ — kaza mi profesor.

I ja stavih kažiprst na čelo i uzviknuh: Ah, sada tek pojmim! — A u stvari — i opet nijesam mogao ništa pojmiti. Skoro što i prije bješe, samo veći krug saznaña, „poznaña“, — ali još jednako krug: — bez kraja i izlaza.

*

— Rodi se malešan i nejak, da se mora drugi za n stari i štítiti ga; odraste pod okriļem roditelja, razvije se, postane

čovjek; dobije potomka, ruši stare „zaostavštine“ a podiže nove zgrade, koje će vremenom takode postati „zaostavštine“; ostari i sam, i — taman je odgojio svoju nejač kao zamjenu — islabi, svehne ili razboli se i umre. — — Negov potomak isto. I tako — — u beskraj?

— Iz sićušnoga sjemena iznikne svježa biljčica iz zemlje, zazeleni se, napupi, olista, rasevjeta se i zamiriše prostorom. Ali vjetar raznese miris, cvijeće precvjeta, dode plod sjemena, sazri, strese se, listići požute, svehnu: nigdje ni daha od vjetra, a oni se kidaju i padaju mrtvi i uveli jedan za drugim. I biljčica sva klone, svehne i ugine posve i nestane je, da iz nena sjemena druga biljčica nikne, cvjeta, precvjeta, dozri i ugine. Iz nezina sjemena opet isto, i tako — dokle?

— Na poļu bješe zahladnelo kada mi izadosmo iz sobe. A profesor dahnuv i pokazavši na paru iz usta reče mi: Uglendioksid, koji mi pri disańu kao nepotreban sa parom izdišemo, uzimlje iz vazduha kao svoju hranu bilka i hrani se; sobom pak služi kao hrana životinama, gdje se potreban dio ugljenika u jedińenima taloži u njihovome tijelu, a nepotreban se dio izdiše, izbacuje. Kada životińa ili bilka ugine, njihni se organizam na vazduhu opet raspada u sastojke, i ugljenik sa kiseonikom izdvaja se, i tako eto ga opet u vazduhu, odakle opet nanovo može otpočeti svoj optok. — Optok! Gdje poćine a gdje se završuje „optok“? Zar ima kraja i početka krugu?!

I uvijek tako i svuda: „Otpočnemo“ — t. j. podemo iz sredine, pa sve dale idući pomno i hrabro, dok ne dođemo opet do neke sredine, gdje se isto tako ne umijemo posve taćno obresti kao ni pri polazu. „Poćetak“, „svršetak“ nalaze se samo u rječniku relativnoga. Sve pred nama stoji kao listak kakove knižurine, išćupan iz sredine nezine. Ko zna šta je sve i koliko je bilo ispred nega, a ko zna i šta i koliko dolazi poslije? — Niko! Nagadaju svi.

Ko zna? — Niko! — — Bravo! Ovo „niko“ daje mi rijeć. Hoću da govorim ili bar da pokušam govoriti. I ja imam pravo govora, jer i ja znam i umijem — isto toliko.

Šta ste baš i vi mudraci svjetski, od kojih svaki ćući samo na svojoj polaznoj taćki, taćki svoga gledišta, vićući na

sva usta fanatički, da se samo odatle vidi sve i može pregledati, razumjeti i pojmiti bezgranično, ogromno, vječno *sve*, inače ni sa koje druge strane! — Ne ću vam dati pod najam svoj mozak, kao kakva teretna kola, koja bi vi pretovarili svima bezgraničnim razmišljanjima i snovima svojim, zapletenim i raznovrsnim, gdje bi se moj um upregao, znojio i naprezao sve sile svoje vukući sve te vaše drangulije.

Odakle ste? — Ne znate. Kuda ćete? — Ne znate. Ne znate pouzdano ni šta ste na kraju krajeva. — Dosta! Toliko — ne znam i ja. — —

*

....Materija i sila — supstanca — niti postaje, niti je postala, niti je nestaje; od vavijeka je do vavijeka. Nema početka, ni svršetka. Vasiona je vječna, beskrajna, neograničena. Bezgranični prostor ispunjuje stalna supstanca, koja je u neprestanome, vječnome kretanju. Sve to traje od vječnosti u vječnost, ili stvoreno Bogom, koji je opet vječan u vječnosti, itd., itd....

Vječan, beskrajan, neograničen — šta će sve to reći? Kakav je značaj tih pojmova i kakav pojam njihovoga značenja? — Bezmjerno, vječno, neograničeno, Bog.....! „Ne znam ništa“ — to je isto.

Šta je: *sve*? A šta li tek: *ništa*? — — A na razmaku između ništa i sve širi se cio naš svijet, okolina cijela, *naše sve*. „Naše“! — A „stvar po sebi“? Ah, eto nas opet tu, pri apsolutnom! A apsolutno je u bezgraničnosti, a bezgranično je u vječnosti. A šta je vječnost, šta je beskrajnost, šta apsolutno? — — U početku — bespočetnost, na kraju — beskrajnost. A od jednoga beskrajna do drugoga prostire se neograničena vječnost. — A šta je sve to?.....

Đale sa takim „sveobimnim“ teorijama! Pustite me! Toliko znam i ja: ne znam početka ni svršetka. Sredina je i preda mnom kao i pred svakim drugim, — ostavite me sama. Nagadaće — zar je tako teško?

— A čini mi se, da sve izlazi na to, da vaša sebi zgotoviti svoju čorbu u životu ukusno i s apetitom je pojesti.

A nije li *trud* najbolji začim u životu?!

Често у ноћ тију
 Сједим у осами,
 Када други спију,
 Кад је све у тами.
 Не, усамљен н'јесам, ова слова мала,
 Што преда мном стоје, одводе ме тамо
 До у доба давно, кад је српска цвала
 Царевина сизна и јад није сламо
 Србинових руди, које само знаше
 У слободи дисат, ал' никада које
 Не хтејоше, да се крвцу лити паше
 За спас и слободу отаџбине своје...
 Преда мном се креху оне војске силне
 Луначина старих.
 Цар напријед јаше,
 Барјактара крај њел околиште свилне
 Са барјака ките, што по њему паше.
 Око цара сјајна сва у злату свиле,
 Оружје је свима у рукама бојно,
 А за њима у бој за слободу хита
 Србације силне море непредојно.
 — И предуло тако разноврсне силе,
 Пред оком ми лебде, а никад их дости,
 Час «појдеа, јуриш!» чужеш промке клике,
 А час задњи уздах «Боже свети, проси!»
 Дале, само дале... И Косово црно
 И чега сам прошо, ал' око засуја,
 Ту пошведну страну када сам преврнот
 Нерешнога боја — у претешкој тузи.
 Виш не могах даље и књигу затвори,
 «Појдеа српског боја» име јој је красно;
 А чео ми младо ватра све да злори...
 Када сам у поноћ лето тако касно.
 Па и тад се јато мојих мисли вило
 Кроз дубоку таму, тражећ нешто жуљно,

Моји снови.

Све докле у своје не прихвати крило
Бого снова, Морфеј, моје т'јело трудно.

Он свакоме даде

Оно, за чим жуди,

Јер најтање знаде

Жеље из дна груди,

Па онда и мене

Ношаше кроз краје,

Гдје љубав не ве'не,

Мржња с' не познаје.

Ту пред двором једним, пуним сјаја, славе,
Весео је народ неком хвалу вио,

Ни на ком се није вид'ло какве страве,

Ил' претворства мрског, а двор царски био.

»Јест, царски је, царски; ал' унутра само!«

Свако ми је рек'о из народа тога,

На царском је трону ту сједила — *Слога*,

Како мила само, како благод с чела

И истина с правдом њезинога сјаје!

Чим ме видје, одма и жељу је хтјела

Моју чути давну и рече ми: »Шта је?

О реци без страха, ти незнамче младо;

Желиш моју помоћ, одма ћу је дати.«

— »О, царице света, како слушам радо

Обећање твоје, јер мој народ пати

Србински без тебе и помоћи твоје.

За то...« хтједох даље, ал' ме неко ти'о

Поглади по челу и све жеље моје

Растјера, којим сам усрећити хтио

Моје Српство драго...

Ал' мајчину руку

Ко икада за то прекорити смије,

Што из снова тргне, па ма какву муку

Осјетио онда — ах, ни ње ми није!

Та, чија ме онда глади рука мека,

Чије за ме бију тако њежно груди?

Као мајка негда, тако само сека

Из сна може брата свога још да буди!

В. Пећанац.

Suncu.

— Posvećeno D. M. —

O sunce, sunce, o žarko sunce,
Što na nebu tako divno sjaješ,
Milo si mi, ja te obožavam,
Jer mi tužnu ti života daješ!

Ti mi bistriš pamet, duh izdižeš
Do visina, do domaje tvoje,
Kad te gledam, kad te razabiram,
Srce moje himnu tebi poje;

Teške misli kad me ponapanu
Dižuć' sreću mira zaklonište,
Onda, sunce, zagledam li tebe,
Zadobijem skromno utočište!

Za to, sunce, i na dale sjaji,
Ne zalazi nikad porad mene;
A zadeš li,.... tada mog života
Cv'jetak mladi moraće da ve'ne!

13 aprila 1903.

Abećedović.

U samoći.

Vedro nebo, gusto grmlje, st'jeđe
Sve bi rekô, da mi milo zbore:
U samoći da je živjet slatko,
Tuna da se pjesma mira ore!

To pomotrim, pa razmišlam mirno
Lijepa li je priroda nam majka,
Divna li je, čarna, i još onda
Kad zamukne ljudi b'jesna hajka!

Samoća! ah, pa da slatka nije
Riječ ova! Iz ņe slatkost teče,
Prozboriš je, usta puna slasti,
Istruđeno srce mira steće!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ah, samoća! pa ko bi je mogô
Prezirati, od sebe odbijati?
Kad je meni mila, draga, sveta,
Ko bi smio za to me ismijati?

Ta slobodno stoprv onda živeš,
Kad svoj stanak u samoći nađeš.
Tu si miran, niko ti ne smeta,
Nije straha da kud kamo zadeš.

Divljoj buci opakijeh ljudi
U samoći prebivaña nema,
St'jeñe bodri, nebo tu sokoli,
Mir ti pruža priroda nijema.

Tu rob n'jesi, pa ni čiji sluga,
Sam caruješ, sam naloge vršiš,
Tu nemilom, gordom zapov'jesti
Svoju volju na silu ne kršiš,

Već se krećeš kako ti je drago,
Tu razmišlaš kako te je voľa,
Sam uživaš... prirode si čedo...
.....Pa ima li postojbina boľa?..

U aprilu 1903.

Abećedović.

Вихор.

Што страховит вихор хуји,	То је тамна поћца мила
Па га страшан врисак стане,	Завољела мјесец сјајни —
Па далеко у ноћ црну	Вихор чуо, полетно
Са јауком тешким пане?	Са далеких гора тамни'.

Па зазвижди, па зацвили,	Хуји вихре, хуји друже!
Зацијуче, зафијуче,	Та је мени пјесма мила,
Па захуји, па зазуји,	Кад махнито у свом б'јесу
Па заплаче, зајауче?	Дижеш своја мрачна крила.

Што ноћ стрепи, небо ћути,	Хуји вихре! и мој дух се
Звјезде дршћу, мјесец бл'једи?	У свом јаду с тобом диже
Земља преца, борје пада	И далеко кроз ноћ мрачну
И од леда кам се леди?	Прô св'јетова даљних стиже.

Беч.

Михаило Мирон.

Емири.

Да сам моћан, да сам силян, Али ја сам пјесник робља,
 Да колајуу златну носим, Без добара и палата,
 Је л' да би ме ти љубила, Без колајне златне, свилне,
 Да се тобом ја поносим? И без кула сјајног злата.

Да ја имам куле злата Само имам харфу стару,
 И добара и падата, Што богови мени даше,
 Је л' да би ме ти љубила, Да њом тјешим тешке јаде,
 И грлила око врата? Кад ме с неба истјераше.

Беч.

Михаило Мирон.

Horatijeva oda.

(V. 1.)

Koje momče tanahno na steli ružičnoj
 mirisima tečnijem oblito grli te
 u spili, Piro, prijatnoj?

Komu rusu kosu prosta

A gizdava pribadaš? Juh vjeru kolikrat
 i bogove m'jeñene plākaće, a burnu
 s vjetara mutn'jeh pućinu
 u čudu će zaglédati,

Lakovjerno ko te sad uživa zlaćanu,
 ko sved u te slobodnu, sved lupku uzda se,
 varljivom nevješt lahoru!

Kuku jadn'jem kojima si,

Ne znajuć te, ugledna; svetome o zidu
 kaže mene štīčica zavjetna, haļine
 smoćene da sam izvješō
 bogu mora gospodaru.

Na Cetiņu 1903.

L. Zore.

КУЛТУРНИ ПРЕГЛЕД.

Предавање о српском имену у Старој Србији и Маџедонији.

Професор Велике Школе Др. В. Ђерић држао је у Београду предавање о српском имену у Старој Србији и Маџедонији. О томе важном предавању донијела је »Уставна Србија« овај извјештај :

»Предавач је отпочео говорити о граници између српске и бугарске говорне области и указао на то, да се она која је примљена не може науком бранити и да се за сада још у опште тачна граница и не може повући. Што је ова која се и данас узима, кад је о томе ријеч, нетачна, кривица је до Шафарика, који је о томе писао не знајући тачно гдје је граница између српскога и бугарскога језика, пошто никад није тим странама путовао. И Вук је није тачно знао, али се уздржавао да о томе пише, прије него што сáм кроз те крајеве прође. Овдје ондје у његовим дјелима налазе се по нека факта и о овом питању. У »Рјечнику« је, на примјер, гдје је ријеч о *Дибри* испричао, како се на Цетињу разговарао с неким Дибранима, који су говорили *српски* и свој језик обиљежавали као *српски*.

»Послије овога је прешао на то да покаже, какав је појам Маџедоније био кроз вијекове, од кад се она у опште у историји помиње. Нарочито је скренуо био овом приликом пажњу на факат, да је Маџедонија, по ономе како су се њене границе схватале у XVI. и XVII. вијеку, обухватала и велики дио сјеверних српских земаља (Зету, Херцеговину итд.). Предавач је добро учинио, што из овога факта, који је Рувард лијепо објаснио, није изводио никакве закључке, него је дотакавши га се, потпуности ради, простим поменом, прешао на говор о томе како су, према очуваним писменим споменицима, сами домороци називали свој језик у крајевима јужно од Шара и скопаљске Црне Горе. Масом марљиво прибраних исписа и записа из споменика од XV—XVI. вијека па на даље утврдио је факат : да су сами домороци из тих крајева називали *свој језик српским* и да су га сами сматрали као *језик српски*, а себе као *Србе*. Нарочито је много таквих исписа

из Кратова, у коме се данас бугарска пропаганда учврстила. Напоредо с овим закључком иде и други, *да се за језик Македонаца не налази ни једнога примјера, по коме би се видјело, да га домороци називају бугарским.* Предавач је савјесно прегледао све споменике и објављене студије, прегледао је и све примјере у студији др. Шишманова о имену *Бугарин*, па опет ондје није нашао примјера, који би ишли у натач овоме његову закључку.

„У записима и споменицима од досељења Словена на Балканско Полуострво језик и у Бугарској и у данашњој Македонији називао се *словенски*, а у многим се споменицима спомиње напоредо *словенски* и *бугарски*, те се према томе види, да међу њима *нема идентичности*, да их управо као такве нијесу сматрали ни савремени странци који су писали о Словенима и о преводу књига грчких на словенски језик. Ово је факат од нарочите важности, који ће још боље утврдити и објаснити им смисао историјска истраживања.

„На завршетку се предавач дотакао књижевнога рада наших патриота с неколико примједба које су показивале, колико је тај рад био површан и баш са те своје површности штетан по наше националне интересе. Данас се у свијету више свега цијени истина и научна објективност, и због тога нам само штете наносе радови, који се не одликују овим особинама. Преко шовинистичких декламација паметан свијет прелази, како гдје, с презривим осмијехом или с негодовањем.“

Kongres slavistâ. — Dne 23 pr. mj. sastadoše se u Petrogradu, u dvorani ruske carske akademije nauka, učeñaci slaviste na vijećañe o pripravnim radñama za zasnovani budući kongres slavista, koji bi se imao buduće godine u Petrogradu obdržavati. Sastanku je predsjedao sam predsjednik ruske carske akademije, veliki knez Konstantin Konstantinović, a uz ñega zauzeše mjesta predsjednici budućega kongresa: akademici J. V. Jagić i V. J. Lamanskij.

Na tom su sastanku učestvovali zamjenik ministra prosvjete Lukjanov, podpredsjednik ruske akademije Nikitin, tajnik akademije Dubrovin, akademik A. N. Veselovskij, podpredsjednik akademije umjetnosti grof J. J. Tolstoj, nadalje akademici:

Kondakov, Sahmatov, Sobolevskij, Pypin, Lapo-Danilevskij, Budilović, Spasović, napokon profesori i docenti slaviste svih ruskih sveučilišta i mnogo drugih ličnosti, koje se zanimaju slavenskom naukom, u sve oko 200 lica. Predsjednik akademije, veliki knez Konstantin Konstantinović, pozdravi sabrane i otvori vijećanje. Veselovskij saopći, da su počasnim predsjednicima budućega kongresa izabrani profesor Buduen de Kurtene u Petrogradu, prof. Drinov u Harkovu, profesor Kočubinskij u Odesi, prof. Florinskij u Kijevu i srpski poslanik Stojan Novaković. Predsjednicima kongresa izabrani su: I. V. Jagić, V. I. Lamanskij i A. N. Pypin, a tajnikom docenat Jastrebov. Na to je V. Jagić priopćio, da je pripravni odbor odlučio razdijeliti rad sastanka na šest odsjeka: 1. za organizaciju kongresa slavista, 2. za slavensku enciklopediju, 3. za crkveno-slavenski rječnik, 4. za slavensku bibliografiju, 5. za izdavanje crkveno-slavenskih spomenika, 6. za slavensku književnost.

Akademik Jagić je u svom govoru razvio program budućega kongresa, kojemu je svrha unaprijediti razvitak i procvat slavenske nauke. Kongres će se baviti ne samo općenitim pitanjima slavenske nauke, nego i posebnim nézinim granama, a napose: jezikom, književnošću, etnografijom, povješću i starijima. Najpreča će biti zadaća, da riješi pitanje o izdavaњу slavenske enciklopedije, komparativne gramatike slavenskih jezika, komparativnog ili etimološkog slavenskog rječnika, slavenskih starocrkvenih spomenika i slavenske paleografije. Uz to će inati da izradi program za sabiraње dijalektološkog, etnografskog, arheološkog gradiva, za izdavanje etnografskih i dijalektoloških karata slavenskih zemaļa i naroda, za objašnivaње slavenskih spomenika i popisivaње starih rukopisa u raznim arhivima i zbirkama, za povjerenstva glede proučavaња slavenskih naroda, za središnju zbirku i knjižnicu slavenskih djela i znamenitosti, za poboljšaње naučnoga saobraćaja među slavenskim učeñacima, za izdaње cjelokupnog izdaña djela Dobrovskog, za sabiraње gradiva o naglasku u čakavskom narječju.

Osim toga na sjednicama kongresa pretresaće se pitanja: o slavenskim elementima u nemačkom jeziku, o gotskim elementima u slavenskim jezicima, o zadaćama slavenske historiografije, o uplivu Vizanta, Italije i Nemačke na državni i dru-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

štveni život Slavenâ, o paralelnim pojavima u političkom, crkvenom i društvenom životu slavenskih plemena, o uplivu pisane književnosti na narodnu književnost Slavenâ, o narodnom elementu u književnostima slavenskim, o porijetlu ruskoga i jugoslavenskog epa, o narodnim i inostranim elementima u slavenskoj umjetnosti itd. Rasprave i referati budućega kongresa čitaće se na svim slavenskim jezicima.

Prof. Florinskij, u ime ruskih slavista, zanosnim je riječima pozdravio ovaj početak velikoga djela, što ga poduzima ruska akademija, namjeravajući u Petrogradu prirediti međunarodni kongres slavenskih filologa i povjesničara.

Poslije govora prof. Florinskoga govorio je akad. A. A. Šahmatov o izdañu slavenske enciklopedije, koja ima biti zbirka cijele slavenske nauke, naročito preglednih rasprava o književnosti, povjesti, jeziku i starinama svih slavenskih naroda. Drugi odsjek kongresa ima da izradi program za tu enciklopediju, koju bi izdala ruska akademija nauka. Povala se i riječ o izdañu crkveno-slavenskog rječnika i slavenske bibliografije crkveno-slavenskih spomenika.

U drugoj sjednici iznijelo se pitañe, kada se ima sazvati kongres slavista, da li u isto doba, kad se bude g. 1905. u Petrogradu priređivala sveslavenska izložba, ili pak samostalno, bez obzira na tu izložbu. Odlučeno je, da se ima sazvati u avgustu ili septembru buduće godine 1904. Na taj kongres će se pozvati ne samo slavenske učeñake, nego i pojedina lica, učena društva i državne zavode, koji su u savezu s kojom granom slavenske nauke. Osnovaće se posebni odbori ne samo u Rusiji, nego i u drugim slavenskim zemljama za pripreme k tomu kongresu. Učesnici kongresa dobiće polakšice u vožñi na ruskim železnicama, a možda i besplatne stanove u Petrogradu. Što se tiče slavenske enciklopedije, akademik Jagić bi želio, da se izdañe enciklopedije riješi i prije kongresa, pa misli, da bi se do toga vremena mogao izdati jedan svezak enciklopedije. Akademik Šahmatov priznaje, da je misao o enciklopediji prvi iznio prije deset godina akademik Jagić i da je već onda naišla na sveopće odobravanje slavistâ. Program te enciklopedije vrlo je opširan, kako ga je razvio akademik Šahmatov: Jezik u prošlosti i sadašnjosti, književnost, umjetnost, po-

vjest prosvjete i etnografija — sve treba da bude naučno obrađeno u toj enciklopediji; a uz to i nauke, koje su u svezi s ovim granama, kao slavenska antologija, fiziologija glasova, leksikologija, politička povjest slavenskih naroda, dialektologija, pravni običaji i dr. Rasprelo se питање, na kojem će se jeziku štampati ta enciklopedija. Profesor bonskoga sveučilišta Getz predložio je njemački jezik, a uza ņ je pristao jedini Miľukov, dočim su se svi ostali izjavili za ruski jezik; s tim dodatkom, da će se pojedine rasprave izdati posebno na jeziku њиhовиh писаса.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Глацијални трагови на Пирипу од П. Јанковића. — Глас срп. краљ. Академије LXV, с. 163-184. Пошто је утврђено, да је било старијех глечера на Рили (у Бугарској),¹⁾ њихови трагови тражени су и на осталијем планинама Балканскога Полуострва. Али пошто је већина глечерскијех трагова до сада нађена и проучена на планинама западног дијела полуострва, била је научна потреба, да се у томе смислу испита још која планина на источном дијелу полуострва. То је овијем радом учинио г. Јанковић.

Непосредни повод овоме раду били су, као што вели сам писац, научни радови Др. Ј. Цвијића, који је с обзиром на тијесну везу Риле и Пирина први истакао могућност, да је било глечера и на овој планини. Пирин је највиша планина у источној Македонији. Његов највиши врх Јел-Тепе висок је 2681 м. Од Риле се пружа у меридијанском правцу између Струме и Месте и допире на југу до Неврокопа. Основна му је маса од кристаластијех шкриљаца, а сјеверна страна од кристаластог кречњака, кроз које су се мјестимице пробиле млађе еруптивне стијене. Најпоузданији глечерски трагови су у цирковима, али се таквијем могу сматрати и карактеристични облаци у до-

¹⁾ Др. Ј. Цвијић у: Трагови старих глечера на Рили. LIV. Глас Срп. Краљ. Акад.

лини Глазне. Некоји су циркови близаначки и ступњевити, сви су дубљи од рилскијех и сви сјеверу окренути. Карактеристични су мали секундарни циркови по странама већијех с јасно развијеном доњом пречагом. У цирковима нађене су *мутоиране стијене*, чија се углачаност мјестимице узгубила услјед постгласијалног кареног процеса, некоје са карактеристичнијем зарезима, који су се услјед истог процеса касније још јаче издубили. На Пирину има 40 *језера* од којијех су 38 у цирковима. То су већином језера гласијалног поријекла, на доњем крају загађена моренскијем наносом, многа међусобно комуникују, хране се сњежаницама и у многијем почињу мање ријеке. У већини циркова нађене су подинске и уздужне *морене*, које се истањују према доњој ивици цирка, гдје их обично нестаје.

Ово су најзначајнији глечерски трагови и њих је г. Јанковић детаљно проучио. На основу тијех проучавања г. Јанковић је утврдио на Пирину двије глечерске периоде, а у образовању секундарнијех циркова можда се види и наступање треће, врло слабе гласијалне периоде.

Снијевна гласијална линија спушта се до 2070 м (израчуната по цирку Караманице) и према томе је нижа од рилске гласијалне линије за 30-40 м. Тиме би се могла објаснити она појава, што су дна пиринскијех циркова дубља од рилскијех. Ови резултати свакако су од вриједности за питања о гласијалној епоси на Б. Полуострву.

Из цијелога се рада види, да г. Јанковић има добру методску спрему и проматралачки дар. Ниједна појава, која би имала везе с траговима старијех глечера, није његову оку умакла. Највише предобија она пажња при одређивању појединијех објеката и при извођењу резултата. (На многијем мјестима гдје се неке ствари могу узети као сигурне, г. Јанковић их узима као »вјероватне« и »врло вјероватне«). Једина замјерка што би се могла учинити је та, што је у овој расправи стил јако збијен, те је теже разумијевати поједине ствари. Иначе српска наука добила је у г. Јанковићу младог, даровитог и спремног радника и с правом може много од њега очекивати.

BIJEŠKE.

Na 3. o. m. Srpska Građanska Muzika proslavila je dvadeset i petu obljetnicu velikom akademijom u Bondinu Pozorištu. U narednom broju donijevamo izvještaj o ovoj uspjeljoj akademiji.

*

Srpski naučenač Stojan Novaković sprema uoči stogodišnice oslobođenja Srbije veliko djelo u četiri knjige s natpisom: *Postaće nove države srpske u prvoj trećini XIX. vijeka. Studije za političku istoriju Srbije 1792-1830*. Prva knjiga: *Zametak pokreta, ustanak i vojevanje do veze s Rusima 1792-1807*. — gotova je i spremljena za štampu.

*

Na 31. maja, 1. i 2. juna održaće se u Plznu, u Češkoj, peti kongres slavenskih novinara iz Austro-Ugarske.

*

Gospodica Vela Nigrinova, dramatična umjetnica i članica Srpskoga Kraljevskoga Pozorišta u Beogradu, bila je gošća Češkoga Narodnoga Pozorišta u Pragu. U Pragu je Vela Nigrinova osvjtlala obraz srpskoj umjetnosti. Tom prilikom priredilo je srpsko društvo „Šumadija“ u Pragu u počast srpske umjetnice sjajan koncerat sa čisto srpskijem programom. Poslije koncerta bio je banket.

O tomu pišu iz Praga: Na koncertu, kao i na banketu, prisustvovala je i sama slavjenica. Recitovala je gospoda Horžicova Laudova, pjevala prima donna češkog narodnog pozorišta gospoda Maturova, damsko okteto „Hlahola“ i kvartet „Kitara“, pjevale su se i naše narodne pjesme od profesora Klička, koje su kod publike vrlo dobro primljene.

Na banket se prijavio velik broj učesnika, što najbolje dokazuje, koliko je naša umjetnica mogla svojim velikim darom predobiti češku publiku. Slavjenicu je pozdravio predsjednik društva g. Dimitrije Begović, napomenuvši značaj úene posjete u Pragu. Vrlo prijatan utisak na prisutne učinila je zdravica gospođe Laudove i predstavnika „Slovenskog Kluba“, slovenske „Ilirije“ i hrvatske omladine, g. Tomića. Na posletku je i sama slavjenica nazdravila i zahvalila s nekoliko toplih

riječi. Burnim pozdravima nije bilo kraja, a vesele je trajalo do zore.

Ovaj su put Česi prvi put čuli čisto srpski koncert, a lepota naših narodnih pjesama toliko ih je zadobila, da su izjavili želju, da bi češće rado čuli naše narodne pjesme.

Od tog večera već su se iste pjesme pjevale na češkim koncertima. Za sve to treba jedino da zahvalimo profesoru konser. g. Klički i našoj vrijednoj Srпкиni, gospodi Zorki Hovorkovoj, neumrljoj radnici na svemu što je srpsko.

*

„Brankovo Kolo“ posvetilo je broj 17. Josifu Holečeku, povodom 50-godišnjice života ovoga vrloga Čeha i srpskoga prijatelja. Na prvom je strani slika Holečekova.

*

Naš sugrađanin g. Božo Đaja, pomorski kapetan, napisao je: *Naši pomorci. I. Mali*. Ova je knjiga štampana u Beogradu i čini stoto izdanje Kolarčevog Fonda. U osmoj svesci „Kola“ izašla je povoljna ocjena o ovom djelu, koje nijesmo još primili.

*

Beogradski Etnografski Muzej odlikovan je od strane ocjenivačkoga odbora zlatnom medaljom za predmete srpske nošnje, koji su bili izloženi na petrogradskoj izložbi.

*

Velimir Spernak komponovao je i o svome trošku izdao: I. Smjesa srpskih narodnih pjesama za glasovir. Cijena 1 kr. 20 p. Može se nabaviti kod kompozitora: Ulma, Temišvarski komitat.

*

Iz „Srda“ su preštampani ovi radovi:

Jedna rukovet iz Vukove prepiske izdao B. Bogišić.

O bedemima grada Dubrovnika napisao Vice Adamović.

Legenda, napisao Nedjib Bey, generalni otomanski konsuo u Dudrovniku.

*

Od Male Biblioteke u Mostaru primili smo dvije sveske: 1.) Guy de Maupassant: Orla, s francuskog preveo Velko M. Milićević; 2.) Jovan Đorđević: Čučuk-Stana, biografska erta.

*

Ovih je dana ruski car posebnim ukazom potvrdio ove konačne promjene u ustrojstvu ruskih srednjih škola:

1. Grčki jezik prestaje biti obaveznim predmetom za sve učenike gimnazijâ, osim onih, koji namjeravaju preći na filološku fakultat ili fakultat istočnih jezika.

2. Realke sa sedam razreda daju pravo prelaza na više tehničke zavode.

3. Ustraja se novi tip srednjih škola sa 6 razredâ za naobrazbu službenikâ u gubernijama sa opće obrazovanim smjerom.

4. Odlučno se traži što širi razvoj srednjega školstva za tehničko i obrtničko obrazovanje, koje ima pred očima praktične potrebe života.

5. Naobrazba učitelâ, ustrajanje internata i mjere glede moralnog i rodoljubnog uzgoja učenikâ tiču se moralne strane naobrazbe.

Gimnazije prema toj reformi zadržace osam razreda. Ko svrši cijelu gimnaziju, ima pravo preći na sveučilište, a ko svrši potpunu realku, prelazi na tehniku. U sustavu gimnazijskom najvažnija je promjena — ukinuće grčkoga jezika za sve gimnazijske učenike, izuzev kandidate filologije i istočnih jezika. Očekivalo se, da će se u slučaju ukinuća grčkog jezika broj razreda gimnazijskih od osam smaniti na sedam, pošto je obuka toga jezika zapremala više od osmine cijeloga naukovnog rada; no pošto se broj razreda nije snizio, misli se, da će se zato proširiti naukovna osnova za ostale predmete, osobito ruska povjest i ruska književnost.

Ovom se reformom uvodi novi tip srednjih škola, čiji učenici ne će moći prelaziti u viša učilišta, u tehniku i sveučilište. Oni, koji svrše tu praktičnu srednju školu sa šest razreda, primace se u službu u gubernijama.

Novost je i u tome, što su dosele ruski djaci s gimnazijskom maturom mogli preći ne samo na sveučilište, nego i na tehniku, dok po ovom ukazu imaju pravo preći na sveučilište, a djaci s realskom maturom na tehniku.

„*Slavenska Misao*“.

Errata-corrige.

U prošlom broju „Srda“ na strani 356. mjesto: *ujaka i rodaka Danijelova* treba: *strica i rodaka Danijela*.